

Kam na dopust?

Kje so počitniški domovi
Zveze združenj borcev NOV?

Domači turizem upada! Tako poročajo časniki in radio iz naših obmorskih krajev, pa tudi iz višinskih turističnih predelov. Po reformi so se namreč cene v vseh turističnih objektih tako močno dvignile, da jih zmorejo le redki delovni ljudje iz vseh naših republik. Med redkimi pa so bivši borci še redkejši. To seveda ne pomeni, da bi si nobeden med borci, ki ne zmorejo visokih penzijskih cen v naših turističnih objektih, ne mogel privoščiti nekoliko oddiha in preživeti nekaj dni svojega dopusta ob morju ali v planinskih krajih — in to ob cenah, ki jih zmore njegov žep.

Organizacije ZZB NOV so že v prejšnjih letih poskrbele za take možnosti. V Sloveniji imamo namreč nekaj počitniških domov, ki so jih te organizacije zgradile bodisi z lastnimi sredstvi in ob vsestranski poštovanosti članov, bodisi s pomočjo oblasti, družbeno političnih ali delovnih organizacij.

KJE PA SO VSI TI DOMOVI?

Invalidski zdravstveno rekreacijski center v Strunjanu — najlepši objekt te vrste — v katerem je 150 ležišč, najbolje poznajo vojaški vojni invalidi, ki se hodijo tja zdraviti. Ta dom služi tudi za oddih. Letos bo v njem 400 vojaških vojni invalidov na zdravljenju in 680 na oddihu. Pri tej ugotovitvi pa ne gre prezreti, da občinski odbor ZZB NOV prispeva določeno sredstvo za oskrbne stroške svojih članov, ki jih pošljejo na oddih, da ceno oskrbnega dne zmorejo tudi socialno šibkejši člani.

Drugi, po zmogljivosti še večji objekt od navedenega, je počitniška skupnost ZZB NOV Ljubljana — Banjole pri Pulju. Tam razpolagajo s približno 300 ležišči, od katerih jih je precejšnje število v poletnih hišicah. V Banjole hodijo v poletnih mesecih na oddih člani ZZB iz vseh ljubljanskih občin. Ker pa je ta dom odprt le od 1. junija do 30. septembra in se v njem člani zadržujejo v glavnem le po dva tedna, lahko uživa v njem oddih na morju letno okoli 2500 borcev in njihovih družinskih članov.

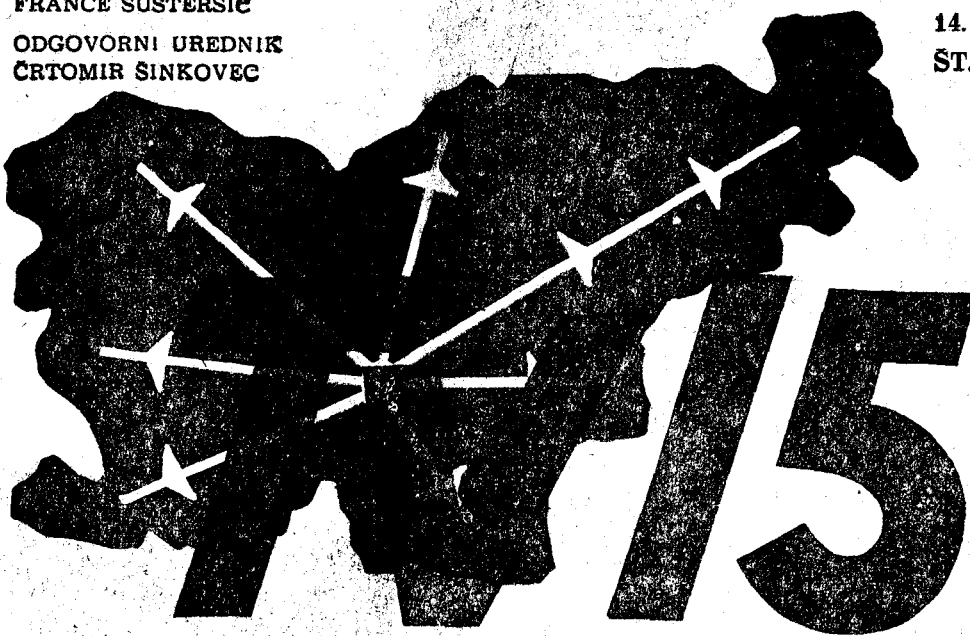
V počitniški skupnosti Siminov zaliv v Izoli ima republiški odbor ZZB NOV Slovenije na voljo 24 postelj, tako da v njem preživi do dva tedna svojega dopusta letno približno 300 borcev. Mimo tega ima republiški odbor tudi svoj počitniški dom z 12 posteljami v Gozdu Martuljku. V tem domu so borci na oddihu v svezem planinskem zraku 10 do 14 dni in se jih tako v njem zvrsti letno do 150.

Med večje počitniške domove, ki so na voljo borcem, je treba vsekakor prišteti onega v Valovinah pri Pulju. Ta dom, ki ga je ustanovil in uredil še bivši okrajni odbor ZZB Maribor in so tam postavljali svoje montažne poletne hišice tudi občinski odbori ZZB, pa tudi s šotori si pomagajo v poletnih mesecih, ima na voljo 350 ležišč. Zato je tam prebilo del svojega dopusta letno okoli 3000 borcev in njihovih družinskih članov. V zadnjem času so del tega doma spremenili v gostinski obrat odprtega tipa, in le del njegove zmogljivosti namenjen borcem, zato bo letos v njem na oddihu verjetno precej manj članov ZZB kot prejšnjega leta.

V Rovinju ima celjska organizacija ZZB svoj počitniški dom. In ker si v poletnih mesecih pomagajo v njem tudi s šotori, imajo na voljo nekaj nad 200 ležišč. S tem je vsekakor omogočeno nadaljnjim 1500 borcem in njihovim družinskim članom, da pridejo do prijetnega in ne dragega oddiha na naši morški obali.

GLAVNI UREDNIK
FRANCE ŠUSTERSIČ
ODGOVORNI UREDNIK
ČRTOMIR SINKOVEC

Leto IV
14. VI. 1966
ST. 23

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

Po šestem kongresu SZDL Jugoslavije

Besedi občanov-samoupravljalcev odprimo vrata še bolj na stežaj

MINULI TEDEN JE POTEKAL V ZNAMENJU VI. KONGRESA SOCIALISTIČNE ZVEZE DELOVNEGA LJUDSTVA JUGOSLAVIJE, KI SO MU PRISLUHNI LI NE SAMO DELOVNI LJUDJE JUGOSLAVIJE, TEMVEČ TUDI POLITIČNI KROGI V TUJINI. — Z NJEGOVE TRIBUNE SE JE RAZLEGALA JASNA IN ODLOČNA BESEDA O DOMAČIH IN MEDNARODNIH PROBLEMIH

V tujini so zbudila pozornost zlasti stališča tovariša Tita o problemih sodobnega sveta. Atlantski pakt — je dejal tovariš Tito — nima dandanes nobenega smisla, ker nihče ne ogroža držav, ki so ga sklenile. Če pa se ta pakt vzdržuje zato, da bi se Evropa jutri ponovno prekrojila, naj tisti, ki tako mislijo, vedo, da socialistične države tega ne bodo nikoli dovolile. Ko je govoril o naših odnosih z Zahodno Nemčijo, je tovariš Tito poudaril, da se Jugoslavija ne bo nikoli odpovedala zahtevi po povrnitvi škode, ki so jo nacisti prizadejali Jugoslaviji med drugo svetovno vojno. Dalje je Tito obsodil nepravilno vojno proti vietnamskemu ljudstvu, ki jo spremlja svet z velikim ogorčenjem in ki se lahko spremeni v svetovno vojno, kajti narodi Azije želijo sami odločiti o svoji usodi. Prav tako je obsodil intervencijo ZDA v Vietnamu predsednik Zveznega odbora SZDL Lazar Koliševski ter izrazil solidarnost socialistične Jugoslavije z junaško borbo vietnamskega in drugih tlačanih ljudstev. Opozoril je tudi na nevarnost revanšistične politike Zahodne Nemčije, ki je tem večja, ker bi se ta država rada dokopala do jedrske oborožitve. Iz razgovorov in razprav o mednarodnih problemih je zvenela enodušna želja, da bi vse napredne sile delovale enotno, na široki osnovi napredka, miru in koeksistence, ki je postala jamstvo konstruktivne mednarodne povezanosti in bodoče mednarodne skupnosti.

Govori in razprave o vlogi Socialistične zveze v graditvi socializma so izražali potrebo po nadaljnji krepitvi neposredne socialistične demokracije, utrjevanju vloge delovnega človeka in njegovega vpliva na vsa družbena dogajanja. Besedi občanov — samoupravljalcev je treba odpreti vrata še bolj na stežaj. S tem v zvezi je tovariš Koliševski poudaril: »... občani zahtevajo, da je treba bolj spoštovati njihove besede in gledišča, zahtevajo večjo do-

slednost in učinkovitost samoupravnih organov in drugih družbenih teles, vsega sistema neposredne socialistične demokracije... Moč revolucije je prav v tem, da je vedno kritična. Razvoj družbe pa mora sloveti samo na takem kritičnem odnosu do stvarnosti, ki je celosten ter v kontinuiteti spoznava družbena gibanja in izkušnje razvoja.«

Nujno je potrebno, da se SZDL razživi, da postane bolj aktivna. Na to je opozoril tudi tovariš Tito v svoji uvodni besedi in hkrati pripomnil, da bi bilo pri nas precej manj težav, če bi bila organizacija SZDL bolj aktivna. Zveza naj se razvija tako — je bilo slišati na kongresu — da se vključuje v aktivno družbeno politično življenje še širši krog državljanov kot doslej, da se zagotovijo še boljši pogoji za pobude članstva in organizacij in da se še hitreje uresničujejo samoupravne pravice delovnih ljudi. Ustvariti je treba možnosti, da se bodo delavci, kmetovalci, strokovnjaki, znanstveniki in kulturni delavci počutili čedalje bolj odgovorne, da z javnimi razpravami neposredno sodelujejo pri oblikovanju naše politike. Seveda bo SZDL podprla samo tisto, kar je napredno in v duhu razvijanja našega samoupravljanja.

Tako govori kakor razprava so nazivali obilo misli in predlogov v zvezi z ekonomskimi vprašanji države in z uresničevanjem gospodarske reforme. Tovariš Koliševski je med drugim dejal: »Najvažnejši rezultati reforme so v tem, da je sprožila in spodbudila splošno prizadevanje, da vsak živi od lastnega dohodka, da se celotna potrošnja omeji na razpoložljiva sredstva in na tej podlagi določijo trajni elementi za stabilen gospodarski in družbeni razvoj. Spoznanje, da moramo večjo produktivnost in višji življenjski standard izbojevati predvsem s lastnimi silami in v mejah doseženega dohodka, začenja delovati kot materialna

S VI. kongresa Socialistične zveze delovnih ljudi Jugoslavije

sila v naših družbeno ekonomskih in političnih gibanjih. To pa nujno pomeni opuščanje vseh nerealnih in ekstenzivnih investicij ter neproduktivnih izdatkov...« Tudi tovariš Tito je opozoril, da se moramo boriti proti težavam za novimi in novi tovarnami. Tisto, kar smo ustvarili, kar imamo, pa moramo izrabiti bolj racionalno. Kdor ima opraviti z gospodarstvom — je bilo slišati na kongresu — naj se zaveda, da bodo ekonomski zakoni v prihodnosti pod vplivom mednarodnega trga še močnejše delovali. Zato je nujno, da duh reforme čim hitreje in čim močnejše prevzame vso našo družbeno in ekonomsko dejavnost.

Vse to pa zahteva od nas, da izpopolnjujemo in utrjujemo temelj našega razvoja — sistem družbenega samoupravljanja, da

se odločno borimo proti vsem tistim, ki bi hoteli samoupravne organe obiti in ukrepati brez njih. SZDL naj pripomore, da se bo delovni človek še bolj uveljavil kot samoupravljalcev tudi v družbenih dejavnostih, da bo čimbolj neposredno odločal tudi o splošnem družbenem in gospodarskem razvoju komunizma.

Če se ob kongresu ozremo 25 let nazaj, ko se je začela vstaja jugoslovanskih narodov, moramo priznati, da je bilo v tem obdobju opravljeno ogromno delo, ki ga je zmogla edino trdna, z revolucionarnimi tradicijami povezana skupnost: Ljudska fronta in za njo Socialistična zveza pod vodstvom KP oz. Zveze komunistov. Ta skupnost si bo znala pomagati tudi naprej, pri čemer pa bo morala odstraniti mnogo slabosti in ovir, kajti »nova pota se utirajo s premagovanjem mnogih težav, pa tudi odporov v nasprotju«, kot je dejal Lazar Koliševski.

F. S.

»Sladko življenje« v Kopru

Ni dolgo tega, ko je koprsko sodišče strogo kaznovalo zvoznika, ki sta živela na račun »sexy miss«. Verjetno nista edina. Pravijo, da se imajo mladim lahkotikom za hvaliti tudi nekatera gostinska podjetja, ker so finančno dobro prebrodila zimsko sezono. Seveda je tudi nekaj posameznikov, ki oddajajo ljubimim damicam sobe, pravzaprav ležišča in jim jih masno zasolijo. Potem pa pristavijo k njihovim »zaslužkom« se svoje sklade. Da, prave sklade! Oko postave je »odkrilo« tako humano goso v Kolarški ulici v Kopru. Za vsako ležišče v dveh sobah je gospodinja in mati R. M., ki ne živi v pomanjkanju, zaračunala trem Veneram po 45.000 dinarjev mesečno. Skupaj 135.000 dinarjev. Toda to je bila le odskočna deska za še bolj lahko odiranje. Za vsak obisk je še posebej zaračunala po 1000 dinarjev. Tega gospodinja ni zanikala in Venera so tudi potrdile. Pravijo, da je tako njihova gosa zaslužila od 350.000 do 700.000 dinarjev mesečno. Za to ji ni bila potrebna visoka kvalifikacija, niti seminar, niti simpozij.

Primorske novice — 4. VI. 1966

Občanovi zapiski

Pred kratkim sem se srečal z znancom na vasi, ki reši šest glav živine in je dober kmetovalec. Pred vojno je sicer njegov oče redil tudi po dvajset glav, toda takrat je bilo pri hiši več »delovne sile«, ker je bila družina večja.

Ko sva se pomenila o zdravju, otrocih in križih in težavah, se je med nama razpletel približno takle pogovor:

»Trava je letos lepa,« je dejal, »imeli bomo dobro košnjo.«

»Pa res, saj kar kipi,« sem potrdil in se ozrl po travniku.

»Zlomka, dobro da sem se spomnil! Nekaj je namreč letos pri naši košnji narobe: kosa ni nikjer napredaj.«

»Kos da ne bi bilo? Tega pa skoraj ne verjamem, saj mehanizacija našega kmetijstva se ni tako napredovala, da bi kose, srpe itd. vrgli med staro šaro.« (Človeku, ki živi v mestu, se zdi na kmetih marsikaj neverjetno!)

»Lahko obrežeš tri fare, pa ne dobiš kose. Bi morda ti pogledal v Ljubljani, morda imaš kakšno zvezo?«

»Malenkost,« sem samozavestno odvrnil. (Misli sem namreč, da za tako reč niso potrebne zveze.)

In jo je moj znanec čez nekaj dni primahal v Ljubljano in me je spomnil na obljubo. Potlej sva šla skupaj »na lov«.

Ze v prvi železnici, ki sva vanjo zavila, sva doživela razočaranje: prodajalec nama je vjudno pojasnil, da kosa nimajo, da ne ve, kdaj jih bodo imeli in da jih nemara tudi drugje nimajo.

»Pa pojdiva v Sisko,« sem dejal, ker včasih tam prej najdeš kakšno stvar kot v mestnem središču.

O ja, v Siski nama je prodajalca prijazno pokimala. Se imajo nekaj kosa!

Toda joj, moj znanec je zmalaj z glavo, ko so mu pokazali tiste kose. »Takšne pri nas niso v rabi, vsaj na Noranjskem ne! So namreč čudno zakrivljene, nekako tako kot kraguljev kijan. Na misel mi je prišla tista narodna pesem: »Moja kosa je križavna, ker ne reže mi nič več...« Pri takšni kosi bi jo nemara res lahko zapel.

V tretji trgovini so nama spet pokazali nekaj prav tako čudno zakrivljenih kosa in še nekaj krajših, ki menda rabijo za košnjo praproti ali česa podobnega.

»Moja kosa je križavna...«

Jeza me je pograbila, ko nisem mogel znanca izpolniti želje. Sedel sem k telefonu in poklical četrto trgovino z železom.

»Ali imate pri vas kose?«

»Nimamo,« je odgovoril nežen ženski glas.

»Zakaj pa jih nimate?«

»Ja, tovarna jih ne da ven.«

»Zakaj pa jih ne da?«

»Ja, menda jih izvažajo, menda v inozemstvu plačajo več kot mi.«

Podobno, le malo bolj »strokovno« pojasnilo sem dobil na komercialnem oddelku »Metalke«: naše tovarne izvažajo kose na Češko in Poljsko, ker z izvozom dosežejo boljši finančni efekt kot s prodajo na domačem trgu. Doma pa jih ne morejo prodajati dražje, ker jim cene ne odobrijo.

Vse lepo in prav — toda če bo šlo tako naprej, bo moral naš kmet pustiti travo, da se posuši in segneje. Živino bomo pa uvažali!

Ali to vprašanje sodi v pristojnost kakšnega družbenega organa? Če že ne moremo našemu kmetu omogočiti nabave kmetijskega stroja (motorne kosilnice ipd.), mu dajmo vsaj koso in šlo!

FRANJO GODEC

Besede
in dejanja

Najbolj tuje socializmu...

Socializmu najbolj tuja težnja so zasebnost, pasivnost in podložništvo, kajti to pomehi: poskrbi predvsem zase, čemu bi se gnil in izpostavil. To je danes tudi osnovno orožje protisocialističnih sil, tako birokratske agitacije za državo kot starega razrednega sovražnika. Socializma ne napada odkrito, temveč vzbuja nezaupanje v organe oblasti in samoupravljanja, odreja notranje moralne pobude delovnim ljudem, vzbuja v njih občutek neznanja in nemoči. Družbene zadeve pa so v socializmu tudi osebne zadeve vsakogar in odvisne od delovnih ljudi se jih. Vida Tomšič — Delo — 6. VI. 1966

Denar je — stanovanj pa ni

Pred tremi meseci je Beograščan M. N., dobil od svoje delovne organizacije 15 milijonov dinarjev, da bi uredil svojo stanovanjsko zadevo. Obiskal je vsa gradbena podjetja in vse stanovanjske zadruge — a te dni je svoji delovni organizaciji sporočil, da vrača denar. Ne samo, da ni mogel kupiti zgrajenega stanovanja, marveč ni mogel najti niti enega podjetja, pri katerem bi vplačal denar in dobil zagotovilo, da bo čez eno ali dve leti »prišel na vrsto«. Borba — 7. VI. 1966

Kadar je praznik in kadar »Kabljar« slavi

Na neki verski praznik v začetku letošnjega leta je bilo Kraljevo okrašeno s cvetjem in zastavami, a največji hotel v mestu je bil zaprt. Gradbeno podjetje »Kabljar« je prirejalo banket ob proslavi dvajsetletnice ustanovitve. Toda koliko je ta banket stal, verjetno ne bo mogote zvedeti nikoli. Vendar »grobe« številke povedo, da so porabili okoli dvajset milijonov dinarjev, čeprav je delavski svet odobril samo deset. Borba — 4. VI. 1966

Najnovejši modeli
obutve
v III. nadstropju,
nogavice v pritličju

Trgovska hiša

nama

LJUBLJANA

O VI. kongresu SZDL Jugoslavije po svetu veliko pišejo. Agencije prenašajo obširne izvlečke iz govora predsednika Tita o perečih problemih sodobnega sveta — boju za mir, evropski varnostni, odpravljanju vojaških oporišč s tujih ozemelj, o preživelosti vojaških blokov, pomenu politike nevezanih držav v boju za mir in proti imperializmu. Navajajo tudi predsednikovo izjavo, da ni potrebe po ohraniti NATO, ker socialistične države nikogar ne ogrožajo, saj jim je do miru v Evropi in po svetu.

Poročajo, da se nevtralistične težnje v Južnem Vietnamu, kot kaže, čedalje bolj uveljavljajo in da tukajšnji ameriški diplomati že priznavajo nevtralizem kot pomemben del javnega mnenja. S stališča številnih ameriških diplomatov, piše nadalje v poročilu, se zdi mogoče, da bi Vietnam ob določenih jamstvih lahko postal nevezana država v pravem, nevtralističnem pomenu.

Ameriški podpredsednik Hubert Humphrey je sporočil, da ZDA podpirajo ponovno izvolitev U Tanta za generalnega sekretarja OZN za naslednje petletno obdobje. Humphrey je to sporočil po privatnem pogovoru z U Tantom na kosilu, na katero je ameriškega podpredsednika povabil generalni sekretar svetovne organizacije.

Tudi Velika Britanija in Francija sta sporočili, da bi radi videli, da bi bil U Tant generalni sekretar svetovne organizacije tudi v naslednjem mandatnem obdobju.

Na nedavnem zasedanju 15. kongresa mongolske ljudsko-revolucionarne partije sta bila v ospredju pozornosti poročila o delu in nadaljnjih nalogah, ki ga je podal prvi sekretar CK Cedenbal, in referat o izpolnitvi tretjega in nalogah četrtega petletnega plana, ki ga je prebral član politbiroja in sekretar CK Molozov. Ta pomembna dokumenta je poslušalo 747 delegatov, izvoljenih iz vrst okrog 48.000 mongolskih komunistov, kakor tudi predstavniki komunističnih delavskih in revolucionarno-demokratskih partij iz 39 dežel.

S sprejetjem šestih kongresnih resolucij, novega statuta SZDL in z izvolitvijo zvezne konference, ki je odslej najvišji organ Socialistične zveze, ter nadzornega odbora je bil v petek 10. junija končan šest kongres Socialistične zveze delovnih ljudi Jugoslavije. Na prvi seji zvezne konference je bil za njenega predsednika izvoljen Lazar Kolisevski, za generalnega sekretarja pa Milentije Popović. Podpredsedniki zvezne konference SZDL so: Lidija Sentjurc, Jakov Blažević, Šefket Maglajić in Puniša Petrović. Kongres je delal štiri dni. V razpravah na plenumu in v šestih komisijah je sodelovalo 320 delegatov. To je bil, kakor je dejal ob koncu kongresa Rodoljub Čolaković, ki je bil delovni predsednik šestega, zadnjega plenarnega zasedanja, pravi delovni dogovor, zaključek enoletnih temeljnih predkongresnih razprav in priprav.

Dogodki tedna

Ameriški obrambni minister McNamara je izjavil, da so vojaški uspehi ZDA v Južnem Vietnamu »preseglj pričakovanjem«, da pa bodo morale ZDA kljub temu poslati v Vietnam nove čete. Povedal je, da bo do konca julija v Južni Vietnam odšlo 18 tisoč vojakov, opazovalci pa pričakujejo, da jih bo do konca leta v tej deželi okoli 400 tisoč.

Madridsko sodišče je obsodilo 10 španskih intelektualcev in umetnikov, ki so predsedovali zborovanju študentov zoper politično nasilje. Zborovanje je bilo 20. maja na madridski univerzi.

Zunanje-politični odbor ameriškega senata je sprejel dodatni predlog k zakonu o pomoči tujini. Po tem dodatnem predlogu bi omejili vojaško pomoč Latinski Ameriki na 55 milijonov dolarjev na leto. Kot je razvidno iz sprejetega amandmaja, ki ga je podal predsednik odbora William Fulbright, so tu všete tudi uradna prodaja orožja latinskoameriškim državam in druge dobave vojaškega materiala in opreme.

Senatni odbor za zunanje zadeve pa je zavrnil predlog, da bi iste omejitve sprejeli tudi za vojaško pomoč Afriki.

Na Gospodarskem razstavišču v Ljubljani so v nedeljo zaprli 7. mednarodni lesni sejem, ki si ga je v devetih dneh ogledalo nad 89.000 obiskovalcev. Sejem, ki je bil letos v znamenju strojev za obdelavo in predelavo lesa, je imel dokajšen komercialni uspeh, saj so poslovni ljudje v dneh sejma sklenili vrsto pogodb in dogovorov. Prihodnji lesni sejem bo spet čez dve leti.

V govoru na javnem zborovanju v Dar es-Salaamu se je ameriški senator Robert Kennedy zavzel za večjo pomoč ZDA in drugih razvitih držav za razvoj Afrike. Senator Kennedy je govoril o »krivcah, ki se dogajajo v ZDA«, in pri tem omenil diskriminacijo proti črncem na ameriškem Jugu.

V Italiji so se včeraj začele dvodnevne občinske volitve. Na njih bo sodelovalo okoli 5 milijonov ljudi ali 13,9 odstotka vseh italijanskih volivcev. Volitve bodo v nekaterih večjih mestih, kot so Rim, Genova, Firenze, Bari in Pisa ter v več kot 100 manjših centrih.

Pariški sindikati, ki združujejo 2500 pilotov in drugih delavcev francoske družbe AIR France, so napovedali novo dvodnevno stavko za 17. in 18. junij. Terjajo povišanje plač.

V Sovjetski zvezi so bile 12. junija redne volitve v vrhovni sovjet. Volilo je približno 140 milijonov volivcev, kandidatov pa je bilo 1517. Zaradi časovne razlike desetih ur med skrajno vzhodno in skrajno zahodno točko države so se v nekaterih delih SZ volitve začele že prejšnji dan. Televizijsko reportažo o poteku so iz vzhodnega dela prenašali v zahodni prek umetnega satelita »Blink«. V prvih urah je volilo nad 70 odstotkov volivcev.

Tretji vesoljski laboratorij so izstrelili v Cape Kennedyju. Proučeval bo vpliv Sonca na vesolje, ki obdaja Zemljo. Satelit je začel krožiti po predvidenem tiru. Napraviti bo moral 21 poskusov za kakih deset ameriških univerz.

Iranski šah Reza Pahlavi je obiskal Jugoslavijo. Obiskal je več jugoslovanskih mest in industrijskih podjetij. Na poti iz Zagreba proti Reki se je ustavil na Plitvičkih jezerih. Naposled je prispel na Brione, kjer se je sestal s predsednikom Titom in nadaljeval pogovore, ki so se začeli že v Beogradu. Tudi ta obisk naj bi prispeval k utrjevanju miru na svetu.

To in ono z Jesenic

Konec maja je podkomisija za organizacijo proslav in odkrivanje spomenikov pri občinskem odboru ZZZ razpravljala o srečanju nekdanjih poklicnih in meščanskih partizanov, ki bo v Radovcih za dan borce, sklenili so, da bo finančno plat prevzel občinski odbor SZDL, organizacijsko pa pripravljali odbor.

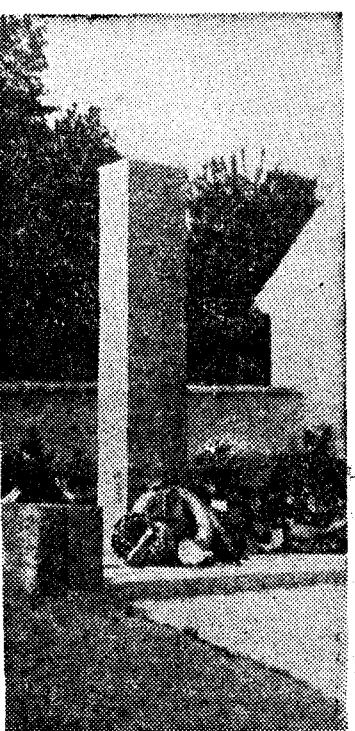
Pričetek proslav bo v Srednji Radovci 3. julija ob desetih dopoldne. Odkrili bodo spominsko ploščo sekretarju SKOJ Janku Rekiču Spiku. Sodelovala bo godba na pihala iz Gorlj ter pevski zbor jeseniške »Svobode«. Po proslavi bo zabava na prostem. Za prevoz bo poskrbel »Ljubljana transport«, obrat Jesenice.

Na dan borce pa bodo po vsej verjetnosti organizirali več izletov v partizanske kraje.

Seja komisije za rezervne oficirje in podoficirje občinskega odbora je bila konec maja. Samo dva člana sta prišla, celo predsednika ni bilo. Mlajši člani so spet med najbolj nedelavnimi. Oddelek za narodno obrambo občinske skupščine pa je za šole rezervnih oficirjev in podoficirjev vsa povojna leta zbiral najboljše med dobrimi. Občinski odbor ZZZ je zaskrbljen in smatra, da bo morala prisložititi na pomoč ZK in utrditi disciplino.

Te besede naj bodo resen opomin občinski komisiji ZROP na Jesenice.

Decembra 1964 je sekretariat predsedstva ZB NOV jeseniške občine sklenil predlagati uvedbo posebne oddaje s tematiko NOB pri

Na Radovcih pri Metliki, prikupni vasi med vinogradi, so konec maja na pokopališču odkrili spomenik padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja.

Jesenjskem radiu. Naslov te oddaje je postal verz iz partizanske pesmi »Mi pa nismo se uklonili...«. Urednik oddaje je postal tovariš Stane Tušar. Samo v letu 1965 je bilo 50 teh oddaj. Od tega je bilo 29 oddaj s področja partizanskih dogodivščin, 7 s splošno tematiko, 14 pa iz taborišč. Do zdaj je bilo vsega skupaj 61 oddaj, prispevke je napisalo 20 avtorjev, gradivo pa obtega 320 tipkanih strani. Dve tretjini gradiva še ni bilo nikjer objavljenega.

Toda tovariš Tušar se je odločil nadaljnemu sodelovanju. Pričuje se, da je slab odziv avtorjev, ker so honorarji prenizki, poleg tega pa je slabega zdravja. Radjo plača za vrstico 20 starih dinarjev, ZZZ pa še dodaja 16 starih di-

narjev. Sekretariat je bil mnenja, da če bi vsak izmed 2000 prebivalcev jeseniške občine, ki je tako ali drugače sodeloval ali se udeležil NOB, napisal vsaj nekaj, bi bilo gradiva za pet let dovolj.

Oddaja v bodoče ne bo smela več upoštevati samo predvojnih jeseničanov. Za zgodovino so važni vsi dogodki iz boja proti fašizmu, pa naj so se dogajali v okolici Jesenic, po vsej Sloveniji ali kjerkoli.

Sekretariat je sicer začasno sklenil zmanjšati število oddaj, dokler ne najdejo novega urednika. Tovaršu Tušarju pa je občinski odbor izrekel za vestno in pošteno delo zahvalo.

KAREL ZORKO

Pismo uredništvu

V vašem listu, v številki, ki je izšla 17. maja letos, sem prebrala tudi sestavek »Po sledovih narodne zgodovine«. Bolje rečeno, ljudje so me opozorili na sestavek. Sem namreč mati pokojnega Alojza Kebeta. Tam piše tudi o dveh Jugoslovanih, ki sta pobegnila pred pobojem. To sta bila Gustelj Zrimšek in Hribar, po poklicu paznik zaporov, oba doma iz Cerknice. Zrimšek je bil rojen nekje na Dolenjskem, Hribar pa v Ljubljani, stanovala pa sta nazadnje v Cerknici. Zrimšek mi je pripovedoval, kako je umrl moj sin. Se v vagonih so jih pobijali s puškimi kopiti. Lojze je jokal in prosil, naj ga pustijo živeti. Toda pobili so vse brez usmiljenja. Ubijalceve je bilo več, en sam ni mogel pobiti toliko ljudi.

Moj ubogi sin Lojze je bil star 31 let, aretirali so starega 28 let. Rojen je bil namreč 18. maja 1914. Mene in njega so aretirali 27. avgusta 1942. Štiri mesece sva bila oba na Rabu, nato so ga odpeljali v Renicci v Italijo. Po kapitulaciji Italije so rekli, da gredo domov in nato k partizanom. Toda med potjo so jih zajeli Nemci.

Niti Hribar niti Zrimšek nista več živa. Zrimšek je že dobrih osem let v grobu, Hribar pa kakih pet. Ko sem leta 1945 zvedela, kako je umrl moj sin, sem zboleva in štiri mesece ležala. Noge mi niso več služile. Zdaj sem stara 73 let, pred štirimi leti mi je umrl mož. Imam še dva sina, eden je 80-odstotni, drugi pa 100-odstotni invalid. Po možu dobim 24.500 dinarjev pokojnine, kar ni veliko, ko je vse tako drago.

Marjeta Kebe, Cerknica

Borko NOV so odpustili

V ptujskem podjetju »PLE-SKAR« je bila zaposlena tov. A. T. kot administratorka od leta 1962 dalje, katero pa so nedavno tega odpustili z motivacijo, da so delovno mesto, ki ga je ona zasedala ukinili oziroma združili s kadrovske službo.

Tov. A. T. je bila borka NOB od julija 1943 dalje ter je odšla v partizane kot 17-letno dekle ter se borla v raznih krajih države. Danes o 21 letih osvoboditve pa v tem kolektivu ni zanj več rimernege mesta in edino ona je bila odveč v podjetju?

V odločbi od odpovedi oziroma v odgovoru na pritožbo sicer

navajajo, da so iskali zanj drugo primerno delovno mesto, ki pa da niso našli, kar je skoraj neverjetno. Drugostopenjsko odločbo o odpustu iz delovnega razmerja je odpisal kar direktor Mirko Bernhard, čeprav bi kot je to običaj v drugih delovnih kolektivih, moral odločbo podpisati predsednik DS kot najvišji organ v podjetju, na katerega se je prizadeta A. T. tudi pritožila. Morda še lahko zapišemo, da je v tem kolektivu zaposlena tudi direktorjeva žena...

F. H.

RADIO MURSKA SOBOTA

slovenske in madžarske oddaje

- V vsaki slovenski oddaji posebna glasbeno-reklamna oddaja. — Najbolj množično poslušana nedeljska glasbeno-reklamna oddaja »Na valu 202«
- TUDI ZA VAŠE PODJETJE LAHKO USPEŠNO PROPAGIRAMO
- prodajo industrijskega in gradbenega materiala za tuje devize
- prodajo traktorjev in manjših kmetijskih strojev za zasebne kmetovalce

Uprava: MURSKA SOBOTA, KIDRIČEVA 4

- Kino reklama v 9 kinematografih vzhodne Slovenije

Ob tabornem ognju

V zadnjem času, ko teče zadnje leto za uveljavitev priznanja sodelovanja ali udeležbe v NOB v delovno dobo, je slišati mnogo pripomb na račun prevelikega števila zadevnih prošenj.

Pri priznavanjih naj odloča predvsem pravičnost

Očitki o neupravičenih priznanjih so zelo pogosti, slišali so jih udeleženci skoraj vseh skupščin, o njih je pisalo časopisje. Ti očitki pa so večinoma preveč splošni in nestvarni.

Pred kratkim smo brali tudi o preveč širokoprtnem priznavanju udeležbe ter sodelovanja v NOB v črnomaljski občini. Da bi naše bralce seznanili tudi z drugačnim mnenjem, oziroma da bi ugotovili, ali gre res za nepravilnosti, se je naš sodelavec pogovoril s tajnikom občinskega odbora SZDL tovarišem Radom Kordičem.

»Občina Črnomoj ima 17.000 prebivalcev,« je dejal tovariš Kordič, »članov ZZZ je po zadnjih podatkih 5176, od tega številca pa jih ima naziv borca NOV nekako 3800 do 4000. Precej Belokranjcev se je po vojni tudi preselilo v druge kraje. Če

upoštevamo množično udeležbo naših ljudi v OF, to niti ni tako mnogo.

Nadalje je tovariš Kordič pripovedoval, kako dela komisija za priznavanje delovne dobe. Seje so skoraj vsak drugi dan. Leta 1965 in do aprila 1966 je komisija izdala 1412 odločb. Za to je bilo potrebno zaslišati nad 8000 prič. V komisiji pa je samo 5 članov.

Med člani ZZZ, ki imajo priznano dvojno udeležbo v NOB v črnomaljski občini, jih je nekaj nad 3000, ki so bili borci v operativnih enotah. Vsekakor je ta oblika udeležbe v NOB naj-

manj dvomljiva in so stališča glede tega več kot jasna. V občini je samo nekaj primerov, ko udeležbe tudi takim niso priznali. Gre za ljudi, ki so bili v NOV, pa so dezertirali in se skrivali okoli domače vasi, pozneje pa so spet morda odšli v NOV ali pa so se priključili zalednim enotam.

Pri bivših borcih v ožjem pomenu besede se komisija pri odločanju opira predvsem na podatke v vojaških knjižnicah. Toda vse te podatke kljub navidezni verodostojnosti ponovno skuša podkrepiti z dokazi. Posamezniki so namreč že takoj po vojni dali napadne podatke, ki so tako prišli v vojaške dokumente.

V občini je trenutno pet odločb o priznanju udeležbe v NOB v revizijskem postopku. Za zdaj niso še nobenega primera

predložili sodišču, nedvomno pa to grozi vsaj enemu. Ni izključeno, da je pri obilici postopkov komisija kje kaj spregledala. Temeljito nadzorstvo samih članov ZZZ nad upravičenostjo ali neupravičenostjo odločb je najbolj učinkovito in tudi najstrožje. Zato bi morali vsi, ki za koga kaj vedo, to odkrito povedati, ne pa posploševati. Predvsem pa bi morali take, ki zavestno dajejo neresnične izjave, brezobzirno kaznovati in sodbe objaviti.

Na vprašanje, zakaj je prav v zadnjem času toliko prošenj za priznanje udeležbe ali sodelovanja v NOB v delovno dobo, je tovariš Kordič odgovoril:

»Nekaj prošenj gre gotovo na račun tega, ker je leto zadnje leto za uveljavljanje teh zahtevkov. Pri nas pa je zlasti veliko kmetov, ki doslej niso imeli od udeležbe v NOB nobenih koristi. Zdatj imajo vsaj zdravstveno zavarovanje in zato vlagajo prošnje.

Torej je odveč moralna obsodba, ki jo včasih slišimo na račun posameznikov, češ šele zdaj, po dvajsetih letih so se spomnili na svoje bojevanje.

Pogovor je nanesel tudi na težave, ki jih ima komisija za priznavanje delovne dobe pri svojem koščljivem in odgovornem delu. Tovarš Kordič je omenil, da jim delajo največje težave različna vmešavanja. Posamezniki skušajo s svojim ugledom doseči rešitev za nekoga, ki mu to ne pripada. Pri tem se pogosto prizadeje poslušati poznanstvo iz vojnih časov, ko so napravili temu ali onemu kako uslugo. »Ni Belokranjca, za katerega ne bi mogel kdo intervenirati,« je končal tovariš Kordič.

MP

V spomin na »muljavsko bitko«

V Ivančni gorici so praznovali krajevni praznik dne 6. junija v spomin na ta dan leta 1942, ko je II. grupa odredov izbojevala veliko zmago nad italijansko vojsko. Najhušji boji so bili okoli Muljave, zato imenujejo nekateri ta dogodek »muljavsko bitko«. Italijanska vojska je dejansko doživela vrsto porazov, ki so se končali 11. junija 1942 s popolnim umikom.

Krajevni praznik v Ivančni gorici slavijo vsako leto z raznimi prireditvami. Letos sta SZDL in ZB priredili kresovanje pred spomenikom padlih borcev. Gasilski pevski zbor iz Stične je pod vodstvom Pavla Zagarja zapel nekaj borbenih pesmi. Gimnazijci so nastopili z recitacijami. Tudi pionirji so izvedli nekaj točk. Prav tako so imeli kresovanje v Sentvidu pri Stični. V Stični je bilo mladinsko športno tekmovanje, ki se ga je udeležila večina šolarjev grosupeljske občine.

Stefan Oblak

OBJAVA

Podpisani se zahvaljujem tovaršu Antonu Janežiču iz Zernovnice 51 pri Cerknici zaradi umika tožbe v zvezi z besedami, ki sem jih izrekel 12. februarja 1966.

VIKTOR HRIBAR, Zernovica 61, pošta Grahovo pri Cerknici

Poizvedujemo

Prosim vse nekdanje partizane Lackovega odreda in druge partizane z našega območja, posebno pa dva takratna študenta, doma iz Savinjske doline, ki so me poznali, naj mi sporočijo svoje naslove. Tista dva študenta sta 26. avgusta 1943 pribežala iz nekakega taborišča v Avstriji. Spravi sem ju čez most pri Dravogradu.

Med vojno sem živel v vasi Pernice št. 1, pošta Muta. Naslove omenjenih tovarišev potrebujem zaradi pričanja za uveljavljanje priznanja dela za NOB v delovno dobo.

PETER SEKOLONIK, Vrtnik 17, pošta Zgornja Kungota

Tovariš Alojz Naglič, Stara vas 145, pošta Ziri, ima priznane dvojno delovno dobo od 23. oktobra 1943 dalje, ko je vstopil v NOV. Zaradi uveljavljanja dvojne delovne dobe pred 9. septembrom 1943 pa ni pošteboval kot pričo tovarš Kranjca. Naglič je bil leta 1942 v Podkloštru na Koroskem, kjer je kot čevljarji valence delal pri Hansu Assegu. Tja ga je poslal urad za delovno silo iz Skofje Loke. V Podkloštru se je Naglič seznanil z bivšim orožnikom Kranjcem. Njegova imena se ne spominja. Kranje je bil takrat orožnik pri Nemcih. Sodelovala sta v OF, februarja 1943 pa je Kranje odšel k partizanom.

Prosim tovarše, s katerimi so me v začetku oktobra 1943 skupno odpeljali iz kaznilnice v Begunjah (spominjam se še, kako smo bili po dva in dva priklenjeni na verigo, spremljalo nas je šest policistov), naj mi sporočijo svoje naslove. Takrat so me odpeljali prek taborišča Kaisersteinbrunn v taborišče za vojne ujetnike Stalag VII 17 v Mösburgu. Nato so me premestili v taborišče Dachau, v začetku decembra pa spet nazaj v Stalag VII 17. Kot se spominjam, so bili z menoj Rudi Hlebec, Alojz Kržišnik, Janez Vrečko ter Janez Korenc.

MIRKO CAPUDER, Mežica 203 na Koroskem

Številne prireditve ob 25-letnici vstaje v Trbovljah

Občinski odbor Zveze združenj borcev NOV Trbovlje je pripravil obširen program prireditev v počastitev 25-letnice oborožene vstaje jugoslovanskih narodov in 25-letnice ustanovitve naše Jugoslovanske ljudske armade. Več prireditev bo pripravilo ZZZB NOV samo, sicer pa bo sodelovalo z drugimi družbeno-političnimi organizacijami in društvi pri organizaciji proslav, prireditev in drugega.

Zveza združenj borcev NOV Trbovlje je v aprilu sodelovala pri organizaciji proslave ob 25-letnici ustanovitve Osvobodilne fronte slovenskega naroda ter na proslavah ob mednarodnem delavskem prazniku — 1. maju.

Člani ZZZB NOV Trbovlje so se 8. maja udeležili v Ljubljani pohoda »Po poteh partizanske Ljubljane«, ob dnevu zmage — 9. maju pa je občinski odbor ZZZB NOV skupaj s krajevnimi združenji organiziral srečanje vseh internirancev in političnih zapornikov. Zraven tega so člani ZZZB NOV Trbovlje pomagali pri organizaciji »Kurirčkov pošte«, pri prireditvah ob tednu mladosti, ko so udeleženci NOV obiskali šole in aktivne ZMS in pripovedovali o spominih na obdobje med revolucijo, borci pa so sodelovali tudi na sestankih pionirskih odredov na posameznih trboveljskih osnovnih šolah. Več prireditev pa so pripravili tudi v počastitev 1. junija — občinskega praznika Trbovelj, ko je krajevno združenje ZZZB NOV »Ernest Koželj« sodelovalo s Cementarno Trbovlje pri odkritju spomenika žrtvam NOV na novem upravnem poslopju te delovne organizacije.

Številne prireditve pa se bodo izvršile tudi v naslednjih mesecih. Za dan borca — 4. julija — pripravlja občinski odbor ZZZB NOV skupaj s krajevnimi združenji srečanje borcev na Podmeju, kjer bo izveden krajši kulturni program. Krajevno združenje ZB NOV »Vladimir Iljič-Lenin« pa bo pripravilo srečanje članov pri Domu revirskih in savinskih borcev NOV na Vrheh nad Trbovljami.

22. julija, ob 25-letnici vstaje slovenskega ljudstva, bo osrednja proslava te obletnice za Zasavje na Vrheh nad Trbovljami pri Domu revirskih in savinskih borcev NOV. Na večer pred praznikom bodo odšli na pot partizanske patrulje in se sestale na kraju, kjer je bila ustanovljena I. revirska četa. Ob tabornem ognju pa bo potem prijateljsko srečanje borcev. Občinsko združenje ZB NOV Trbovlje bo do srede julija pripravilo seznane udeležencev NOV po enotah, prav tako tudi internirancev. Računajo, da bi se 22. julija zbrali na Vrheh borci in in-

terniranci po enotah, kot so bili med NOV. Občinski odbor ZZZB NOV Trbovlje ima v načrtu, da obišče vse kmete in zasluži aktiviste, ki so med NOB aktivno in organizirano sodelovali z NOV.

Ob novem šolskem letu, v začetku septembra, bo pripravil občinski odbor ZZZB NOV skupaj s krajevnimi združenji pohode učencev osmih razredov trboveljskih osnovnih šol po poteh I. revirske čete.

Ob 1. novembru — dnevu mrtvih — bo tudi letos Občinski odbor ZZZB NOV Trbovlje pripravil več komemoracij in poskrbel, da bodo grobišča, grobovi, spomeniki in spominska obeležja očisti in okrašeni. Računajo pa tudi, da bodo ob dnevu mrtvih pripravili izlet v

Gradec v sosednji Avstriji na pokopališče, kjer je pokopanih tudi več Trboveljčanov.

Občinski odbor ZZZB NOV Trbovlje bo sodeloval z drugimi družbeno-političnimi organizacijami pri proslavi 29. novembra — dneva republike.

Ob 25-letnici ustanovitve naše Jugoslovanske ljudske armade pa bo komisija za rezervne oficirje in podoficirje pri občinskem odboru ZZZB NOV pripravila svečano proslavo na večer pred praznikom — 21. decembra. V mesecu decembru bodo obiskali šole udeleženci NOV in pripovedovali spomine na čase revolucije, učenci pa bodo pisali naloge o Jugoslovanski ljudski armadi; po tri najboljše naloge z vsake osnovne šole bodo nagradili.

-M-

KAJ SO POVEDALI TUJI DELEGATI NA VI. KONGRESU SZDLJ

• Predsednica Stranke svobode s Cejlona:

Mi nismo nevtralisti in ne zavzemamo negativnih stališč. Naše stališče je zelo pozitivno in si močno prizadevamo zagotoviti mir in napredek v pozitivnih oblikah in zagotoviti prijateljstvo med vsemi narodi kakor tudi napredek in srečo vsemu človeštvu.

• Predstavnik afriške Stranke neodvisnosti Gvineje:

V približno treh letih oborožene borbe smo osvobodili nad polovico naše dežele in portugalski kolonialisti so v defenzivi.

• Predstavnik Pacifistične socialistične stranke Nizozemske:

Stranka je zgrajena na prepričanju, da sta pacifizem in socializem uresničitev socializma in le socialistična družba lahko zagotovi mir.

• Delegat Socialistične stranke Italije:

Politična intuicija je vodila jugoslovanske in italijanske socialiste — dasiravno pripadajo različnim sferam — k analognim spoznanjem nujnosti boja proti dogmatizmu in pa prepričanju, da je socialistična doktrina živa le, kolikor se prilagaja zgodovinskim okoliščinam in nacionalnim čustvom in kolikor se izpopolnjuje s stalnim prilagajanjem nenehni dinamiki gospodarstva, kulture in navad vsake nacionalne družbe.

• Predstavnik Zedinjene demokratične levice Grčije:

Naše narode povezujejo zgodovinske tradicije. Prepričani smo, da bodo z njihovo nadaljnjo krepitevjo na vseh območjih, gospodarskem, kulturnem in političnem — naši narodi utrdili mir in sodelovanje na Balkanu. Danes obstajajo vse možnosti, da se to območje — prej sod smodnika Evrope — spremeni v ozemlje prijateljstva, sodelovanja in koeksistence, plodna tla v smeri nove koncepcije kolektivne varnosti v Evropi.

• Zastopnik Socialistične stranke proletarske enotnosti Italije:

Kriza NATO je posledica notranjih protislovij kapitalističnega sveta. Boj proti NATO, ki je poglavitni instrument, prek katerega se realizira vojaška in politična solidarnost z ameriškim imperijem, je odločilen prispevek, ki ga daje evropsko delavsko gibanje junaskemu boju vietnamskega ljudstva. To pa je sočasno tudi boj za evropski in svetovni mir.

• Delegat Nove demokratične stranke Kanade:

V hitro spreminjajočem se svetu je treba dogajanja nenehno interpretirati skozi prizmo sprememb. Neznatnost bi bilo prerokovati, kakšna bo oblika človeške družbe čez petdeset let ali celo določati značilnosti takratnih oblik.

(NADALJEVANJE IN KONEC)

Sprito nemškega napada na Poljsko septembra leta 1939 je začela tudi Francosom teči voda v grlo. Taboriščna uprava je začela agitirati med ujetniki, naj se javijo v delovne enote, ki bodo opravljale utrjevalna dela proti nacistični Nemčiji. Pod pritiskom jim je nekako uspelo pridobiti okoli 100 ljudi, drugi pa se nikakor niso želeli odzvati. Partijska organizacija je namreč izdala direktivo, da se ne sme nihče javiti, pač pa naj vsi jetniki vztrajno zahtevajo vrnitev v domovino. Francoske oblasti so na takšno zadržanje ujetnikov odgovorile tako, da so jih odgnale v kazensko taborišče v Camp-de-Nernet blizu Lurda. Režim v tem taborišču je bil vse prej kot človeški, saj se skoraj ni razlikoval od režima v nacističnih taboriščih. Zaradi skrajno pičle hrane in nezadostnih higienskih razmer je veliko jetnikov zbolelo. Med obolelimi je bil tudi Prevca. Od izčrpanosti mu je oslabilo srce in popustili so mu živci. V prenatrpani baraki je ležal na pogradu skupaj z Vlakom Begovičem, ki je bil tudi bolan na srcu. Zdravnik v taborišču je bil dr. Gorko Nikolić, ki je bolnim tovarišem pomagal, kolikor je mogel.

V takšnem klavrnem stanju so ujetniki lepega dne zagledali v taborišču Nemce, ki so bili zasedli Francijo. Razmere v taborišču so se še bolj poslabšale. Že 2. maja leta 1941 so vse bivše španske borce natovorili na vlak in jih odpeljali v koncentracijsko taborišče Brück v Sudetih. Tudi tam niso dolgo ostali. Odgnali so jih v drugo taborišče blizu Dresdene, kjer je bila podružnica zloglasnega taborišča Auschwitz. V novem taborišču je bilo že polno antifašistov in drugih nesrečnikov. Taborišče je

ževala in v nezadržnem prodiranju na poljsko ozemlje označevala konec suženjstva. To je nesrečnim jetnikom vilo novih moči in obujalo že pokopane upe. Tudi Prevca je trdno upal, da bo kmalu napočil njegov dan. Toda vse se je v trenutku razblinilo kakor megla. Namesto tega je bil še bolj razočaran. Neke pozne marčevske noči leta 1944 so prihrumeli v barako esesovci in odbrali 17 jetnikov. Prevca je bil zopet med njimi. Še isto noč so jih strpali v živinske vagonce, pripravljeni za transport v neznano smer. Vsi so si bili edini, da je to njihov zadnji transport. To je bila zadnja pot nacističnih žrtev, ki so jim namenili skupno smrt nekje v notranjosti Poljske.

Prevca še danes ne more dometi, kdo in kako je v starem živinskem vagonu našel močno železno sponko (»klamfo«), ki jih je rešila. Ko je železniška kompozicija krenila, se je sedemnajstera hitro odločila. S pomočjo najdene sponke so brez večjih naporov razbili trhe deske v podu vagona in naredili odprtino, dovolj široko, da so se smrti zapisani ljudje drug za drugim spustili skozi njo na progo. Znašli so se v neznatem gozdnem predelu zasedene Poljske. Po temeljitih razmišljanju, kaj naj bi storili, da ne bi spet prišli v kremplje nacistov, so se odločili, da bodo šli na vzhod, stalno na vzhod, nasproti napredujoči Rdeči armadi.

Deset dni in noči je ubežniška skupina taval po poljskih gozdovih, usmerjajoč se po zvezdah, soncu in drevesnem lubju. Vso pot niso zaužili drugega kot smrekove vršičke in koreninice gozdnih sadežev. S skrajnimi napori in nadčloveškim samopremagovanjem so končno dospeli v beloruske gozdove blizu Bilistoka. Na smrt izčrpani so v gozdu našli na partizanskega stražarja. Partizanski poveljnik, bradat Rus, je v štabu takoj ugotovil, kdo so neznani begunci in jim brez oklevanja za silo pomagal z oblačili in hrano. Ko so si kolikor toliko opomogli, so prišli za puške in hodili s partizani v nočne akcije. Po enomesečnem partizanju so se Prevca in tovariši javili prvi enoti napredujoče Rdeče armade. Prevca se je zelo začudil, ko je zvedel, da so vsi njegovi podatki in dokumenti iz Španije že v Moskvi. Od tam je prišel ukaz, da se Franc Prevca s činom kapetana sovjetske armade postavlja za tolmacha 18. NKVD brigade pri štabu armade. V štabu brigade ga je sprejel komisar ing. Vasiljevski in ga zadržal pri sebi. Kmalu sta si postala dobra tovariša. Komisarju je bila dobro znana njegova revolucionarna preteklost. Vedel je, da je bil še pred odhodom v Španijo kandidat KPJ, da je bil 1937. leta sprejet v špansko KP in da ga je leto pozneje Marko Orešković na bojišču sprejel za člana KPJ. Tudi v vrstah Rdeče armade se je hrabro boril proti nacistom. Sovjetski borci in starešine so ga vzljubili kot svojega. Ko se danes spominja tistih dni, se ne more ubraniti nasmehu, kakor da bi hotel to nenavadno pot usode primerjati z nekoristnim početjem, ko mu kot članu brigade NKVD ni prinesla nič drugega kot sitnosti, čeprav se je z vsem svojim srcem in umom boril proti fašizmu.

Njegova brigada je v začetku aprila 1945. leta prodrla daleč na nemško ozemlje. Imela je nalogo likvidirati zaostala nacistična oporišča, ki jih prvi sovjetski oddelki sprito važnejših nalog niso v prvem naletu uničili. Pred Dresdenom, velikim vzhodnonemškim mestom, ki ga je zavezniško letalstvo dobesedno zravnalo z zemljo, se je na nizkem pogorju za reko Elbo utrdila 30.000 mož močna esesovska posadka. To so bili sami zakrknjeni nacistični zlikovci, v glavnem oficirji in funkcionarji SS enot, ki so se ogorčeno upirali sovjetskimi silam. V štabu brigade so se dolgo posvetovali, kako bi prišli do živga te esesovske zalegi, ki je posedovala izvrstno opremo in težko orožje. Odločili so se, da pošljejo dva parlamentarca, ki bosta zahtevala v imenu sovjetske komande brezpogojno vdajo. Prevca se je takoj javil za to nalogo, ker je znal nemški, toda komisar Vasiljevski mu tega ni dovolil. In prav njemu se ima zahvaliti, da je še danes živ. Oba sovjetska parlamentarca so esesovci ustrelili, še preden sta jim prišla blizu. Sovjetski komandant brigade je brez oklevanja zahteval

intervencijo oklopne divizije in letalstva, ki je s pomočjo brigade dokončno obračunala z nacisti. Prevca je v tej borbi naletel med mrtvimi na še živga višjeje oficirja SS, ki je bil hudo ranjen v obe nogi. Ko se mu je približal, je esesovec iznenada zgrabil za pištolo in začel besno streljati okoli sebe. Prevca ga je prehitel, sicer bi bil izgubil življenje on in še kdo izmed sovjetskih borcev.

Po večtedenskih bojih zahodno od Dresdene je končno tudi Prevca živ dočkal zmago nad nacistično Nemčijo. Veselja ni bilo konca ne kraja. Velika zmaga je bila dobojevana. Njega pa je srce vlekel nazaj v osvobodeno domovino, v daljne Jesenice. Svoj dolg je izpolnil. Želel se je vrniti tja, odkoder ga je revolucionarna pot vodila pod rdečo zastavo po vseh evropskih bojiščih.

Toda vse ni šlo tako gladko kot si je on predstavljal in želel. Sovjetska zveza je prav takrat stopila v vojno z Japonsko. Tudi njegova 18. brigada je bila odrejena za daljnovzhodno bojišče. Komisar Vasiljevski je dolgo prepričeval Prevca, naj gre z njim. Vojna bo kmalu gotova tudi na Daljnem vzhodu in potem bo prost. Toda on se ni dal pregovoriti. Preveč blizu je bil rodnemu kraju, da bi se ga mogel prav v tem trenutku odreči. Komisar je uvidel, da je sleherno nagovarjanje zaman, in končno tudi sam hitro posredoval pri vrhovni komandi, da so ga odpustili iz Rdeče armade.

Po dolgih osmih in pol letih se je Prevca v nasmejala sreča. Vsa dolga leta krvavih bojev, lakote, trpljenja in smrtnih nevarnosti je v hipu pozabil. Želel je samo čimprej domov. Odpotoval je z vlakom skozi Dunaj in Maribor. Mimogrede so mu naši predstavniki v Nemčiji naložili, da iz Nemčije vodi transport naših izseljencev s Krškega polja do Maribora. Tudi to je rad opravil, samo da kogačeno prispe domov.

Avgusta 1945. leta se je slednjič znašel na Jesenicah. Čeprav je bil potreben počitka, ni miroval. Zaposlil se je v železarni kot strgarski mojster. Na tem delovnem mestu je ostal vse do 1955. leta, ko je bil upokojen. Dosedeljni svoji revolucionarni preteklosti je svoja bogata izkustva nudi tudi svoji osvobodjeni domovini. Kot sekretar partijske organizacije in član drugih družbeno političnih organizacij je vsako prosto uro posvetil skupnim nalogam. Organiziral je udarniške akcije za obnovo porušene mesta in tudi sam prijel za kramp in lopato.

In ko so pred petimi leti v begunjski graščini odprli muzej talcev, se je rade volje odzval pozivu, da prevzame vodstvo te ustanove. Kdo bi bil bolj poklican kot on, nekdanji bojnik, revolucionar, jetnik?

Muzej obiskuje veliko njegovih nekdanjih soborcev in tovaršev, ki so v javnosti bolj znani kot on. Srečanje z njimi je vedno velik dogodek. Lani ga je obiskal tudi sekretar leningrajske partijske organizacije, ki mu je v imenu svojih članov izročil Leninovo značko kot skromen izraz priznanja za njegovo sodelovanje v vrstah sovjetske armade.

Zdaj tudi tega trdoživga človeka počasi hromijo leta in ne preveč dobro zdravje. Vendar se France ne da. Še vedno je čil, veder in včasih kar mladostno neugnan. V naši armadi so mu priznali čin rezervnega kapetana prvega razreda ter ga za junášta in zasluge v protifašističnem boju odlikovali s številnimi medaljami. To je tudi vse, kar ga spominja na preteklost. Morda še legitimacija španskega borca z ustreznimi osnovnimi podatki... in štirinajstdeset tisoč pokojnine... in dvajset tisočakov priznavašine.

Franc Prevca je tudi s tem zadovoljen. Prav nobenih želja nima, razen da bi bil zdrav, da ne bi bil drugim v napoto. Dolej je bil begunjski muzej njegovo največje veselje. Lani je sprejel in vodil nad 42.000 naših in okoli 4.000 tujih obiskovalcev. »Rad delam v muzeju, čim večja je gneča, tem bolje se počutim,« pravi in kakor bi se opravičeval: »Toda ne zmorem več, počasi bom spregel.« Živci, srce in drugo ni več takšno, da bi zmogel... Dovolj je bilo, France! Dovolj! Zaslužil si počitek. In ne samo počitek, čeprav posebnih časti in pozornosti nisi bil vajen.

Cestitamo ti ob tridesetletnici — Salud camerad! —

JOŠT ROLC

KAM NA DOPUST?

(Nadaljevanje s 1. str.) ZZZB iz trboveljske občine. Svoj oddih pa lahko uživajo, oziroma lahko preživijo del svojega dopusta, tudi v Domu zasavskih in savinskih borcev, ki so ga postavili na Vrheh nad Trbovljami.

Borci iz gorenjskih občin imajo svoj dom Vodice na Jelovici. V njem je okrog 50 ležišč, zato lahko precejšnje število članov ZZZB preživi po nekaj dni svojega dopusta na čistem gozdnem zraku naše Gorenjske. Tisti, ki pa se raje kopajo v morju, gredo poleti v Počitniško naselje ZZZB gorenjskih občin pri Novem Gradu. V njem je 64 ležišč.

V lastništvu občinskega odbora ZZZB NOV v Slovenj Gradcu je Dom na Pohorju s približno 30 ležišči. Sicer obiskujejo borci ta dom tudi med letom, toda v poletnih mesecih je vedno popolnoma zaseden.

Tudi posamezna združenja borcev so si zgradila svoje partizanske domove. Tak dom so si postavili borci iz Stične na Pristavi in je v njem kakih 20 le-

žišč. Podoben dom si urejajo tudi borci iz Sentvida pri Stični in to na Debelem hribu nad Temenico. Toda ta dom še ni povsem urejen in v njem še nimajo ležišč.

Belokranjski borci so si v bližini Črnomlja uredili svoj počitniški dom v nekdanji zidnici. V njem imajo tudi ležišča in je tako omogočeno marsikateremu borcu, da v njem uživa nekaj dni oddiha.

Partizanski domovi, ki niso tako zelo oddaljeni od sedežev organizacij borcev, so čisto tudi cilj nedeljskih izletov ali pa srečanj bivših borcev.

V počitniških domovih ZZZB niso cene oskrbnega dne pretirane in v večini njih poskrbijo organizacije tudi za delno kritje stroškov. Tako pride lahko precejšen del članov ZZZB do primernega oddiha na morju ali v planinskih krajeh in to ob ceni, ki jo zmorejo. Nekaterim omogočajo preživeti nekaj dni dopusta tudi delovne organizacije v svojih domovih oddiha. Kljub vsemu temu pa ostane le

še precejšnje število nekdanjih borcev in njihovih družinskih članov, ki ne pridejo do oddiha, čeprav je le-ta tudi njim nujno potreben.

V. M.

po izredno ugodni ceni

N. din 5,70

za m / 80 cm

DAMAST

iz česanega bombaža v 7 pastelnih barvah za posteljno perilo, pižame, bluze itd.

PRODAJNI SERVIS

Modna hiša

LJUBLJANA • MARIBOR

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

Aluminijasti hangarji za Vietnam

Ameriške zračne sile v Vietnamu so začele uporabljati nove vrste hangarjev za letala. To so montažne lope iz aluminijastih delov. Te je moč zložiti v zaboje tako, da s prevažanjem ni nobenih posebnih težav. Delci zajemajo majhno prostornino, razen tega pa so sorazmerno lahki — manj kot pet ton vsak izmed njih.

Hangarji, sestavljeni iz takih aluminijastih delov, so dolgi nekaj čez dvajset metrov, široki petnajst, visoki pa kakih osem metrov. Njihova prednost je tudi v tem, da jih skupina šestih nekvalificiranih delavcev lahko sestavi že v 72 urah in da ne potrebujejo nobenih temeljev.

Ameriška mornarica je tudi naročila 26 takih hangarjev, uporabljala pa jih bo po potrebi v conah bojnega udejstvovanja.

Vojaške zanimivosti

hova prednost je tudi v tem, da jih skupina šestih nekvalificiranih delavcev lahko sestavi že v 72 urah in da ne potrebujejo nobenih temeljev.

Ameriška mornarica je tudi naročila 26 takih hangarjev, uporabljala pa jih bo po potrebi v conah bojnega udejstvovanja.

Ameriško-nemški tank

Američani in Zahodni Nemci nameravajo s skupnimi močmi izdelati tank, ki naj bi ustrezal vsem zahtevam sodobnega vojskovanja. Njegova poglavita oborožitev bo top kal. 152 mm; z njim bo lahko obračunal ne le z masovnimi utrditvami, temveč tudi z vsakim tankom. Ker pa bo razen topa imel tudi rakete, bo torej uspešen proti katerikoli vrsti nepomikanih ali gibljivih ciljev.

Sestavne dele za tank bodo izdelovali v obeh državah, luč sveta pa bo zagledal čez štiri leta.

Orjaški helikopterji

Med največje sovjetske helikopterje spada oni, za katerega imajo Američani oznako »MH-10 Harke«. Od drugih helikopterjev se razlikuje po tem, da so njegove štiri »nože« visoke več metrov, nanje pa je tik pri tleh pritrjena posebna ploščad. Na ta pod lahko nalože najrazličnejše tovore: traktorje, kamione, topove in podobno.

Helikopterji te vrste lahko dvignejo dvanajst ton tovora, v njihovi kabini pa je prostora za 50 ljudi. Moramo še omeniti, da je ta helikopter tudi svetovni rekorder: dosegel je hitrost skoraj štiristo kilometrov na uro.

Kolikšna je bila Napoleonova vojska?

Cepprav so bili po zakonu vojni obvezniki vsi moški Francozi med dvajsetim in petindvajsetim letom, sprva ni bilo potrebe, da jih vse kličejo pod orožje. Vojaške obveznosti so bili oproščeni poročeni, pa tudi neporočeni so se lahko odkupili z denarjem. Dokler je bil kontingent vojsnih obveznikov prevelik, je žreb odločal o tem, kdo bo postal vojak, kdo pa ne.

V dvanajstih letih (1800—1812) so vpoklicali v vojsko več kot 1.300.000 Francozov, samo v zadnjem letu (1812-1813) pa milijon obveznikov.

Novincev niso posebej urili, temveč so jih že po nekaj dneh pošiljali v vojaške enote, kjer so se neposredno na pohodih in v bojih od starih vojakov učili vsega, kar so morali vedeti. Tiste, ki so se v bojih najbolj izkazali, so takoj nato nagradili s poveljniki in položaji. Ko pa je kasneje Napoleon uvidel, da morajo dobri poveljniki razen osebnih hrabrosti imeti tudi ustrezno znanje, je v Saint-Cyru ustanovil več vojaških šol.

V Napoleonovi vojski so polki imeli po dva bataljona, vsak bataljion pa po devet čet. Puške, s katerimi so bili oboroženi njegovi vojaki, so bile učinkovite do 200 metrov daleč, z njimi pa so lahko izstrelili štiri naboje v treh minutah. Konjenika je bila lahka (huzarji, lovci), linijska (dragonarji) in težka (kirasirji). Odlično za tiste čase pa je bilo Napoleonovo toptništvo. Njegovi topovi so na minuto lahko izstrelili po dve granati na razdaljo 600 metrov.

Omeniti je treba še cesarsko gardo, v kateri je sprva bilo 10 tisoč moških, do 1812. leta pa je narasla na 57.000 vojakov, izmed katerih je bilo 8500 konjenikov in 2000 toptničarjev.

Velike težave je Napoleon imel s prevažanjem svoje vojske, ki je za tiste čase bila ogromna. Vojaki so prejemali po četr franka dnevno in kruh, v vojni pa še meso. To pa ni bilo mnogo. Zato so vojaki pogosto stradali. Taborili so pod milim nebom, zaradi česar so bile pogosto boleznimi in epidemije. Zato ni prav nič čudnega, če je Napoleon med 1800. in 1815. letom izgubil 1.400.000 vojakov, največ zaradi bolezni, izčrpanosti in mraza.

Ali tromblonska mina uniči tank?

Nekaj zgodovine

Nemško toptništvo med prvo svetovno vojno ni moglo vselej uničiti francoskih oporišč, zlasti ne onih, v katerih je bilo avtomatsko orožje. Če pa so jih hoteli uničiti, so morali izstreliti ogromno granat. Z ročnimi bombami pa jih tudi ni bilo moč onemogočiti, ker so vojaki bili predaleč od francoskih strelskih jarkov.

Tako so nemški vojaški strokovnjaki začeli razmišljati, kako bi mogli s kakim lahkim orožjem in že s prvo ali drugo granato doseči cilj. Zares, Nemci so že 1915. leta izumili sorazmerno preprosto napravo — tromblon, ki ga je bilo mogoče pritrčiti na ustje puške cevi. Vanj so vtaknili mino in jo izstrelili z običajnim nabojem. To orožje je bilo tako učinkovito, da so ga že od 1916. leta dalje začeli uporabljati tudi zavezniki.

Zanimivo je, da so ob začetku druge svetovne vojne tromblonske mine skoraj enake onim ob koncu prve svetovne vojne. Kmalu po izbruhu nove vojne se je pokazala potreba, da pešaki dobi kako učinkovito sredstvo, s katerim bi se mogli upreti oklopnim vozilom. To orožje pa ne bi smelo biti pretežko niti ga ne položaju izdajati. To vprašanje so skoraj povsem spravili z dnevnega reda, ko so začeli uporabljati tromblonske mine s kumulativno polnitvijo. Ta je zelo učinkovita za neposreden boj s tanki, hkrati pa tudi za uničevanje bunkerjev in sovražnikovih vojakov, skritih za betonskimi ali opečnimi zidovi.

Je težko streljati?

Tromblon tehta pol kilograma in vojak tu pri streljanju z navadnimi naboji ne ovira.

Če pa želimo izstreliti mino, jo bomo z repom vtaknili v tromblon. Izstrelimo jo s posebnim nabojem, ki nima kroglice. Včasih so to storili z navadnim nabojem s kroglo, sedaj pa tega ne delajo več. Sinek puškega kopita ob ramo pa je močnejši kot sicer, saj je v naboju več smodnika kot v navadnem naboj. Zato vojak ne bo kopita naslonil na ramo, temveč ga bo z desno roko potiskal ob tla, z laktom leve roke pa bo zategnil jermen tako, da bo puška čim bolj stabilna. Na tromblonu so označene razdalje 25, 50, 75 in 100 metrov. Za sprednjo muho pa bo vojak vzel cilindrično ohišje mine.

Lahka, toda učinkovita

Tromblonska mina, ki je težka le 800 gramov, ima v sebi toliko moči, da lahko prebije na daljavi dvajset metrov do 300 milimetrov debel oklop. To seveda le v primeru, če v cilj prileti pod kotom 90 stopinj. Če pa znaša ta kot le 30 stopinj, potem bo prebojnost še vedno 160 milimetrov. Ta mina potemtakem lahko prebije jeklene oklepe celo najtežjih tankov in vanje potisne kovinske delčke prežganega oklepa hkrati z razbeljenimi plini, vse to pa ob veliki hitrosti in visokem pritisku.

Protioleptne tromblonske mine prebijejo tudi oklep, ki je

izdelan iz več zaporednih plošč. Torej tudi oklepni »predpasnik« ne morejo obvarovati tanka, čeprav so pričakovali, da bodo izvrstna zaščita. Te mine so zelo učinkovite tudi proti železobetonskim zidovom, kar je zelo pomembno pri pouličnih bojih, prav tako pa so tudi dober nadomestek za ročne bombe in za bombaše, ki so morali v narodnoosvobodilni vojni svojo hrabrost in drznost pri uničevanju sovražnikovih bunkerjev pogosto plačati s svojim življenjem.

Kako maskirajo vojne ladje

Ladje barvajo že od najstarejših časov dalje. Razlika v primerjavi s sedanji časi pa je v tem, da so nekdanje ladje z barvami krasile, sedaj pa jih maskirajo.

Nekdanje so ladje prebarvali z najrazličnejšimi podobami, da bi sovražnika prestrašili, notranjost ladij pa je bila rdeče prebarvana, da bi posadka imela manjši strah pred krvjo.

Francoske vojne ladje iz 18. stoletja so bile prebarvane v modro, vrsta bočnih baterij v kostanjevo, pokrovi pri topovih pa v črno. Ko pa so začeli uporabljati ladje na parni pogon, so gornji del ladje premazali z belo barvo.

Vojne ladje so v začetku 20. stoletja bile predvsem sivo pre-

Psihološki poskusi in izpopolnjevanje

Razen protioleptnih poznamo tudi protipehotne in posebne tromblonske mine. Med zadnje spadajo zažigalne, svetilne in dimne mine. So zelo precizne, njihova pomanjkljivost pa je v premajhnem dosegu — 150 metrov. Strojovnjaki so našli rešitev v močnejšem naboj. S tem so povečali doseg, toda zato je tudi trzanje puške večje. Morali so najti drugačno rešitev. To so tromblonske mine na rak-

etni pogon. V tem primeru izstrelje mino z navadnim nabojem, ko pa je ta že kakih trideset metrov daleč, začne v repu stabilizatorja delovati raketni motorček. Tako mina leti do tisoč metrov daleč, vendar pri tej daljavi ni več tako natančna.

Kaliber vseh tromblonskih min je med 40 in 75 milimetri, dobro izurjen strelca jih lahko

izstrelji štiri do pet na minuto. Ni pa nobene nevarnosti, ne glede na razdaljo, da bi drobce mine zadeli tistega, ki jo izstrelil.

Naša pehota ima mine »energa«, ki na razdalji 150 metrov prebijejo do 200 mm debel jeklen oklep. Mina »energa« je v rokah hladnokrvnega in drznega vojaka vsekakor zanesljivo sredstvo za obrambo pred tanki.

Britanski vojak pri izstrelitvi tromblonske mine

Čuvanje tradicij NOB

Trajna aktivnost za čuvanje in ohranitev tradicij enot NOV v Jugoslovanski ljudski armadi bo v letošnjem letu, kakor pred-

videvajo, zavzela nove vsebinske oblike in metode. V vsaki večji enoti JLA bodo skupaj s prebivalstvom, kjer se ta enota nahaja, negovali spomine na borce in razvijali tradicije tiste enote, ki je bila tu ustanovljena v narodnoosvobodilnem boju.

V vsak garnizon prihajajo fantje iz vse države in vsakdo izmed njih pozna najbolje revolucionarni boj kraja, v katerem je do tedaj živel. Zda bo imel vojak mnogo več možnosti, da se bo spoznal z bojno potjo in revolucionarnim dogajanjem kraja, kjer služi vojaški rok. Tako se bo popolneje oziroma temeljiteje učil zgodovine, kakor pa mu tako snov daje knjiga oziroma šola, in bo vsestransko lahko spoznal boj vseh jugoslovanskih narodov.

Tovarištvo, požrtvovalnost, humanizem in druge vrline borcev NOV, ki sicer sestavljajo osnove moralno-politične vzgoje pripadnikov armade, bodo tako postale še bližje mladim generacijam. Z obeleževanjem, npr. pomembnih dogodkov iz zgodovine vojne enote in spominjanjem na borce pa se hkrati vnaša novost in osvežitev v vzgojo vojakov.

Poleg drugega predvidevajo, da bodo za vojaške tiskalne zanimivo čtivo iz zgodovine partizanske brigade, ki je bila ustanovljena tamkaj, kjer je danes njihova vojaška enota. Izdali bodo tudi publikacije, v katerih bodo objavljeni primeri borbenih izkušenj vojne enote, grup ali posameznikov.

Ta aktivnost bo hkrati dopolnilo rednega programa moralno-politične vzgoje, med katero zavzemata prav tradicija enot NOV in preteklost jugoslovanskih narodov pomembno mesto v temah.

Fotografija z vprašajem

Skupina mladih deklet se je zbrala pred objektivom partizanskega fotografa; pridružili so se trije terenci v uniformah in dva vaščana v civilu. Fotografija je brzkone nastala nekje na Dolenjskem ali v Beli krajini, o čemer pripoveduje skedenj v ozadju. Po uniformah terencev pa lahko sklepamo, da je bila posneta spomladi ali poleti 1944. — Bralce prosimo, če nam pomagajo pojasniti nastanek fotografije.

Ko so konec 1962. in v začetku 1963. leta višji oficirji v ameriških mornariških starih dobili v roke fotografije z vojaškimi pomorskih vaj, objavljenih v sovjetskem časopisu, so bili na vsi moč presenečeni. Se najbolj pa so jih vznemirile slike neke povsem nove vrste bojnih plovilnih enot, raketnih čolnov, ki glede na velikost ne spadajo med večje vojne ladje, temveč so podobne torpednim čolnom. Razlika je v tem, da nimajo cevi za izstreljevanje torpedov, marveč cevi za izstreljevanje raketnih projektilov.

Po natančnejši obdelavi povečanih slik so ugotovili, da ti čolni

morskih sil evropskih držav, ki so članice NATO pakta, prava histrija.

Vse dotlej so menili, da sojskopska vojna mornarica brani svoje razsežne obale predvsem s številnimi torpednimi čolni. Znano pa je, da je torpedno sicer nevarno orožje, vendar ima majhen doseg. Zato močne desantne sile — menijo v starih NATO pakta — lahko strogo obrambo, ki je zasnovana na torpednih čolnih. Do povsem drugačnega razmerja pa bo prišlo, če se bo namesto njih pojavilo močno brodogrje raketnih čolnov. V tem primeru bo branilec dočkal napadalec ne kakih deset kilometrov

Tako si je sovjetska vojna mornarica pridobila učinkovito orožje za obrambo svojih obal. Raketni čolni se najbolj ustrezajo za delovanje na tako imenovanih »ozkih morjih«, kot so Baltičsko, Ohotsko ali Črno morje. V ta morja, če jih branijo raketni čolni, si ne bo upala nobena večja vojna ladja. Mali raketni čolni lahko že iz precej oddaljene potope celo največjo vojno ladjo — krizarko, letalonosilko, rušilec, fregato ali desantno ladjo. Ker je majhen, bo lahko izstrelil svoje rakete, preden bodo njegovi cilji — večje vojne ladje — odkrili nevarnega napadalec.

— trije oficirji in sedem mornarjev.

RAKETNI ČOLN TIPA »OSA« tehta 150 ton in je oborožen s štirimi krilastimi raketami v štirih ceveh. Dolg je kakih 39 metrov. Sprejdi in zadaj ima po en protiletalski avtomatski top kalibra 25 mm. Doseže do 67 kilometrov na uro. Med njegovo posadko so štiri oficirji in enajst mornarjev ali podoficirjev.

Raketi izstrelki, s katerimi so oboroženi čolni, so dolgi sedem metrov in pol. Čez krila imajo dva metra in pol. Ob izstrelitvi so projektili težki 3900 kilogramov, od česar 1300 kilogramov odpade na startni motor, 1100 kilogramov pa na tekoče raketno gorivo in oksidator. Bojna glava z razstrelivom in vžigalnikom tehta 900 kilogramov. Je dovolj velika, da jo napolnijo tudi z jedrskim eksplozivom.

Ni znano, kako daleč lahko leti projektil. Glede na njegovo velikost pa menijo, da znaša njegov doseg kakih 65 kilometrov. To pomeni, da nosilec teh izstrelkov, raketni čoln, lahko napada ladjske dilje, kot pa znaša doseg ladijskega toptništva, torpedov in ladijskih radarjev.

V projektil je vgrajen elektronski avtopilot. Neposredno pred izstrelitvijo ga oskrbe s podatki o smeri in višini poleta. Ko je pro-

jektvil v zraku, ga avtopilot natančno po programu usmerja proti cilju. Na čolnu spremlja polet projektila z opazovalnim radarjem. Če je potrebno, bodo s čolna po radiu poslali avtopilotu v projektilu nove ukaze, ki jih bo ta dosledno izvajal. Ko pa se bo projektil približal cilju (nasprotnikom ladij), jo bo na zaslon ujel radar, ki je vgrajen v njem, in izstrelke pripelje naravnost do cilja. Radarska antena je vgrajena v nos izstrelka, neposredno pod oblogo, ki ima aerodinamično obliko in ki je napravljena iz plastične snovi. Antena sprejema radarske impulze, ki se odbijajo od ladje in ki jih odposiljajo z raketnega čolna, odkoder so bili izstreljeni projektili. S pomočjo tega radara posadka čolna spremlja polet projektila in ugotavlja položaj cilja. Radar naprave za usmerjanje, ki je vgrajena v nosu projektila, pa se lahko orientira tudi po impulzih opazovalnih in merilnih radarjev, ki so na nasprotnikovi ladiji.

Ne glede na to, ali uporabljajo prvi način usmerjanja (polaktivni) ali drugi (pasivni), glava za usmerjanje prenaša radarski odraz cilja prek posebne radijskega oddajnika na radarski zaslon matičnega čolna. To je potrebno zato, da posadka lahko ugotovi, če je cilj zadet, in da v primeru, če nasprotnik uporablja radarske motnje, lahko posreduje z naknadnimi radijskimi povelji.

Naj dodamo še to, da nasprotnik s tem, ko išče in poskuša uničiti projektil, doseže nasprotni učinek: izstrelku pomaga, da še zanesljiveje zadene svoj cilj.

Stevan Korda

Raketni čolni — nosilci brezpilotnih letal

nimajo raket, ki jih streljajo s salvami (podobnih »katjušam«), niti balističnih raket z manjšim dosegom, temveč da so oborožene z dirigiranimi raketami, ki imajo krila. Kaj takega ni mogoče pričakovati noben pomorski oficir, pa čeprav bi imel še tako bujno domišljijo. Nihče si ni mogel predstavljati, da bodo mali torpedni čolni postali nosilci brezpilotnih raketnih letal!

To je med ameriški mornariški študijski oficirji povzročilo veliko začudenje. Urednik znanega mednarodnega časopisa »Interavia«, ki ga tiskajo v Švici, je napisal, da je potem, ko so zvedeli za obstoj sovjetskih raketnih čolnov, nastala »med osebjem po-

pred obalo, temveč ga bo lahko napadel in zbil že na razdalji nekaj sto kilometrov. Najpomembnejše pa je to, da z vsakega raketnega čolna lahko izstrelje dva ali štiri raketne projektila, ki so prav tako hitri kot sodobna letala, vendar manjši. To pomeni, da jih je z radarji težavnije odkriti; posebno težaven cilj pa so za protiletalsko toptništvo in protiletalske raketne projektila. Strojovnjaki ZDA so prišli do prepričanja, da teh »nevarnih brezpilotnih raketnih letal« ni moč sestreliti z raketnimi projektili tipa »ladja-zrak«, s katerimi so sedaj oborožene ameriške vojne ladje (»sterrier« in »talos«).

Strojovnjaki v pomorskih študijskih NATO primerjajo sovjetske raketne čolne z nevarnimi žuželkami, ki jih opazimo šele potem, ko je že prepozno — po smrtonosnem piku. Zato so v starih NATO obe vrsti sovjetskih raketnih čolnov, ki so jih doslej registrirali, začasno imenovali po žuželkah. Prvi čoln je dobil ime »komar«, drugi, večji, pa »osa«.

RAKETNI ČOLN TIPA »KOMAR« je težak kakih 60 ton in ima v dveh ceveh dve raketi s krili. Čoln je dolg 26 metrov. V sprednjem delu ima dvocevni avtomatski protiletalski top kalibra 25 mm. Največja hitrost, ki jo doseže, znaša kakih 80 kilometrov na uro. V posadki je deset mož

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

LEPA INDIJKA NUR UN NISA, ROJENA V KREMLJU, SPADA MED NAJBOLJŠE BRITANSKE OBVEŠČEVALCE V DRUGI SVETOVNI VOJNI

Veliko dejanje pogumne Indijke

Cepprav zveni nenavadno, je le res, da je bil eden izmed najboljših britanskih obveščevalcev v drugi svetovni vojni rojen v Kremlju. Se več: gre za ženo, ki sploh ni Angležinja, temveč je v njej pol Indijke, pol pa Američanke.

Nur Un Nisa, kar po naše pomeni »Svetloba ženskosti«, se je prav zares rodila v Kremlju. Njen oče je bil indijski mistik in glasbenik Inajat Kan, potomec Tipu Sultana, ki je pred stopetdesetimi leti organiziral upor proti Angležem in ki so ga imenovali »Tiger iz Misore«. Njena mati je bila Američanka.

V Moskvi se je na Novo leto 1914. leta rodila zato, ker so njeni starši tedaj prišli tja s posebno nalogo. Vodja indijske muslimanske verske sekte Sufija je bil ukazal njenemu očetu, naj naj Zahodu pridobi za to sekto čimveč ljudi. Tako je Inajat najprej odstopoval v New York, nato v Pariz, nazadnje pa še v Moskvo. Tam je ostal prva leta svetovne vojne, vendar je pred izbruhom revolucije odšel v London in se tam zadržal do

V VOHUNSKI ŠOLI

Sprva so Nur vključili v tako imenovano Žensko pomožno službo, kjer je obiskovala radiotelegrafski tečaj. Kapetan Japson je odločil, naj tečaj konča v posebni vohunski šoli, nato pa jo bodo kot radiotelegrafistko z letalom prepele v Francijo. Nur je morala v tej šoli razen glavnega predmeta predelati še nekatere »stranske«. Naučiti se je morala

PRVA NALOGA V SOVRAŽNIKOVEM ZALEDJU

Nur je bila še v šoli in še ni končala obveščevalnega tečaja, ko je neki britanski radiotelegrafist, ki je delal v Parizu, trdovratno zahteval, naj mu koga pošljejo v pomoč. Takrat je kapetan Japson sklenil, da jo bo poslal na prvo obveščevalno akcijo.

Ko je dobila vsa potrebna navodila, kje naj poišče zvezo, in zvedela, da se bo odslej imenovala Jeanne Marie Renier, po konspirativno pa Madeleine, se je ponoči 16. junija 1943. leta vkrcala v britansko vojaško dvomotorno letalo in kmalu nato s padalom izskočila nad nekim samotnim krajem onstran morja.

Nekatere druge agente, ki so jih pošiljali na okupirano ozemlje, so na dogovorjenem kraju pričakali pripadniki odporiškega gibanja. V njenem primeru pa tega ni bilo. Naročili so ji, naj se znajde, kot najbolje ve in zna, pride v Pariz in tam poišče poročnika Garyja, enega

izmed vtilnih članov francoskega odporiškega gibanja, ki je bil v stikih z zavezniško obveščevalno službo.

Nur je pod padalskim kombinizonom imela civilno obleko, razen tega pa je s seboj nosila majhen kovček in žensko torbico s ponarejenimi dokumenti. Zvedela pa je, da ji bodo še druge stvari hkrati z majhnim radijskim sprejemnikom in oddajnikom poslali z naslednjim letalom.

Nur je najprej zakopala padalo in svojo padalsko opremo, nato pa krenila v Pariz. Tja se je odpeljala z vlakom, prispela pa je že naslednjega dne popoldne. Poročnika Garyja je dobila tam, kot so ji bili povedali. Le nekaj dni kasneje so ji pripadniki francoskega odporiškega gibanja prinesli tudi njeno garderobo in radijski aparat.

PRIHODNJC:

- Gestapovci jo love
- Noče na varno
- Aretacija, smrt in oblikovanje

Koliko ranjencev so med drugo svetovno vojno evakuirali z letali?

Evakuacija ranjencev z letali ima vrsto prednosti in pomanjkljivosti. Med prednostmi so: hitrost, varnost, možnost evakuacije v oddaljena mesta. Med pomanjkljivostmi so: omejen prevozni kapacitet, potreba po specializirani opremi in osebju. V drugi svetovni vojni je bilo evakuiranih ranjencev približno 100.000.

Med vojno proti Poljski (1939. leta) so Nemci v šestih tednih evakuirali iz Poljske 2500 ranjencev. Takrat so med poletom umrli le štirje ranjenci in še to v letalih, kjer ni bilo zdravnikov in aparatov s kisikom. Med pohodom nad Sovjetsko zvezo pa so Nemci po zračni poti prepeljali kakih 280.000 ranjencev in bolnikov.

Ob izbruhu vojne so Američani ustanovili poseben bataljon sanitetskega letalstva, vendar so kasneje ugotovili, da je to še vse premalo in so zato za prevoze ranjencev začeli uporabljati vse večja letala. Izolali pa so posebne sanitetske ekipe za zračno evakuacijo ranjencev.

Od začetka bojev v Normandiji do konca vojne so zahodni zavezniški prepeljali na evropskem bojišču skupno 118.000 ranjencev in bolnikov (izmed njih 78.000 v Veliko Britanijo). Ta

krat so ugotovili, da je koristno imeti na letališčih posebne sanitetske ekipe, kajti le tako je moč do skrajnih meja izkoristiti zmogljivost letal.

Posebne pomena je bila zračna evakuacija ranjencev tudi v Burmi. Pred so prevozili do bolnic trajali tudi po sedem dni, z letali pa so isto pot opravili v komaj treh urah. Tam so po zračni poti prepeljali kakih 180.000 ranjencev in bolnikov.

Največ ranjencev in bolnikov pa je bilo z letali evakuiranih s tihomorskih bojišč, čeprav so letala morala zaradi dolgi poti vmes po večkrat pristati in se oskrbeti z novim gorivom. Odtod so evakuirali ves čas vojne kakih 400.000 ranjencev in bolnikov.

Prve ranjence in bolnike so iz Jugoslavije evakuirali po zračni poti spomladi 1944. Odtlej pa do konca vojne so prepeljali v Italijo in na Malto, kasneje pa v Zemum in Sovjetsko zvezo 12.600 ranjencev in bolnikov. Iz Slovenije so jih evakuirali z dveh letališč: od julija do septembra 1944 iz Loške doline (kakih 600 ranjencev in bolnikov), od septembra 1944 do marca 1945 pa iz Bele krajine (kakih 1000 ranjencev in bolnikov).

MIHA KLINAR:

PRVI VOJNI DNEVI V KARAVANKAH

7

Morda so Nemci prišli naravnost skozi predor. Brez skrbi bi lahko prikorakala skozenj cela divizija. Ali pa: pripeljala bi se lahko z vlakom, saj vojska še od nedelje okleva, ali naj to zvežajo in potuhnjeno pretečo pošast vrže v zrak ali ne. Bajje radovoljski advokat in narodni poslanec Šmajd moleduje pri vojaških oblasteh, naj bi z razstrelitvijo predorov in mostov še počakali in ne delali brez potrebe gospodarske škode. Za druge predore in mostove bi mu človek lahko za trenutek, ko je fronta nekje pri Kranjski gori, lahko dal prav, toda ta osemkilometrski predor zija kakor nevarno odprta vrata iz Hitlerjevega rajha naravnost v Jugoslavijo. In zdaj niti stražarjev ni, da bi ga v trenutku nevarnosti spustili v zrak.

»Najbolje, ko bi ga sami,« meni nekdo iz skupine, ki pri reševanju čuvajeve družine nima kaj početi.

»In tvegati, da nas postavijo pred vojaško sodišče?«

»Kaj?« se razburja oni. »Njih bi bilo treba postaviti, ki predora še niso ukazali razstreliti. Zato mislim, da imamo pravico.«

»Mi nismo vojska! Lahko bi nas obsodili kot saboterje!«

»Vraga! Meni smrdi, da so saboterji drugod! Ko bi se razumel na miniranje, bi tvegali!«

»Hej, ali res ni nikogar, da bi šel po zdravnika? Tonček je ranjen v prsi!« preseka pogovor glas od čuvajnice.

»Telefoniraj!«

»Kako neki? Telefon je tazit!«

»Čuvajevega sina vendar ne smemo pustiti izkrvaveti!«

»Da, seveda!«

»A drugi? Kaj je z drugimi?«

»Ne izgubljam časa! Kdo pojde?«

»Hm,« nastane tišina. Težko se je odločiti. Pot proti Jesenicam niti v mirnih časih ni prijetna. Čeprav človek ni viražen, vendar se prav v temi Kopavnika spomni vseh tistih grozljivih zgodb, s katerimi so mu natrpali dušo v otroških letih, da v Kopavniku straši, da se prikazujejo duhovi, da je bil v tistem ozkem pasu gozda med Hrušico in Plavčem za časa gradnje tega predora marsikdo napaden in oklan in da so nekoga celo zaklali do smrti, kar v tistih letih, ko so gradili tale predor skozi Karavanke in ko je bila Hrušica pravi mali Babilon z nekaj tisoč delavci, ni bilo nič nenavadnega, saj so skoro sleherni nedeljo koža oklali, zaklali ali pobili do smrti. In prav Kopavnik, kjer gospodarijo ponoči zli duhovi, je bil kraj, kjer so med seboj spirti gradinci obračunavali svoje račune. In čeprav je od tedaj minilo že več kakor petin-trideset let, so zgodbe iz tistih dni še vedno tako žive, da človeku še danes ni prijetno, če mora ponoči sam skozi temo pod okom obkopi kopavniških smrek. Vsak šum vetra ali trhel štor s svojim zelenim mačjim očesom ti požene srh v kosti, senca znamenja, kjer so nekoč zaklali nekega hrvaškega delavca, pa se ti zazdi kot duh, ki te bo zdaj zdaj zgrabil in zadavil.

Da, ko bi ne bilo Kopavnika ali pa ko bi bil posekan, bi sedaj nihče ne okleval. Tako pa se nihče ne more odločiti, saj je zaradi vojne to noč grozljiva tesnoba v Kopavniku še tesnobnejša in grozljivejša.

Toda, za ljudi gre. Za ljudi, katerih življenje morda visi na nitki. Nekdo se bo moral odločiti.

Prav gotovo, nekdo bo moral na neprijetno pot, če je v nas kaj človeškega. In nečloveški ni med njimi nihče.

Tako meni o sebi sleherni, a vseeno sleherni strmi predse in čaka, da ga bo odrešil kdo drug, prav tako človeški, a pogumnejši.

Mučna je ta tišina. In zato neskončno dolga. Če bo trajala samo še drobec sekunde, se bodo zaradi mučnosti, ki postaja v slehernem neznanju, ponudili vsi, saj se sleherni boji in sramuje, da bi padla nanj senca nečlovečnosti in nepravilnosti, da bi pomagal ljudem, ki bi morda morali prav zaradi njihovega strahu, da bi šli ob tej uri na Jesenice, umreti. In ne samo ta senca, tudi del krivde za njihovo smrt bi padel v njihove duše. To pa je za občutljivega in poštenega človeka še huje.

Vse to jih ta hip tesni in tira na rob tesnobe. Oddahnejo se šele, ko se oglasi tisti, ki je prej hotel, da bi minirali sami.

»Jaz grem. A dobro bi bilo, da bi šel še kdo z menoj. Treba bo obvestiti tudi oblast in vojsko. Tele, Nemčiji na stečaj odprte duri (pokaže na črno odprtino) bo treba še to noč zapreti ali pa bomo jutri doživeli še kaj hujšega kakor to noč!«

»Prav, s teboj pojdem!«

»In jaz tudi!«

Zdaj so trije. Ne bo jih strah...

6.

V taki temi s skoro popolnoma zatemnjenimi lučmi Jože še ni vozil avtomobila. Cesta je razrita, kotanjasta. Prav taka, kakor je bila z Bele, kjer je s poročnikom Crnoboriem zapisal vojašnico, do Bleda, kjer bi se najraje za trenutek ustavil in pogledal domov. Oficir mu je sicer dovolil, vendar mu je rekel, da nimata veliko časa in da morata čimprej do komande v Mojstrani in ji izročiti povelje, usodno pomembno za obrambo Podkorenske doline. Več oficirjev, ki jih je skrbelo, kdaj bo poveljstvo Triglavске divizije o povelju mu ni povedala, a je lahko sklepal iz pogovora štabnih poslalo vojaštvo na glavno utrjeno obmejno obrambno črto. Bali so se, da bo sovražnik prej prodrl po Podkorenski dolini do utrdb, preden bi jih lahko zasedle dovolj močne enote kraljeve vojske in jih opremile s potrebnim težkim orožjem. Zato je nujno, da fronta pri Kranjski gori zadržuje sovražnika in da se pred njegovim pritiskom umika le postopoma, čeprav do kakih ostrejših bojev doslej še ni prišlo in so Italijani zasedli Petelinjek, Rateče, Podkoren in Kranjsko goro, kamor so včeraj precej previdno prišli, brez slehernih težav. Do gozda jih lahko še spuste brez boja, tu pa se mora fronta ustaviti vsaj za toliko časa, dokler glavna obmejna obrambna črta med Zirovnico in Radovljico ne bo sposobna za obrambo. Na ta pogovor med oficirji je pomislil šofer Jože, potem pa tudi na domače, ki bi bili prav gotovo v skrbeh, ko bi vedeli, da se kot šofer štabnega ordonanca to noč vozi v bližino bojišča. Zato je sklenil, da domačih ne bo vznemirjal in jim jemal spanca. Ko ga je poročnik opozoril, da sta na Bledu, se mu je zahvalil in rekel, da bo raje vozil naprej in pogнал avto še hitreje po asfaltni cesti do Lesc, kjer sta zapeljala na to kotanjasto cesto, po kateri zdaj vozita proti Jesenicam.

Kako čudne so Jesenice v temi. Ni mnogih luči, ki jih je sleherni noč, kadar je vozil s krokanja na Bledu jeseniško gosposdo, opazil s tega ovinka, in ki so dajale varljiv videz, da drvi z avtomobilom velikemu mestu naproti. Še pred desetimi dnevi so bile take, kakršnih je bil vajen s svojih nočnih voženj. Takrat je bil zadnjikrat tu. Ne bi se peljal, ko bi mu ne zagotovil Pavel, da mu bo ta dan zagotovo vrnil denar, ki mu ga je dolgoval že skoro celi dve leti. Toda namesto da bi dobil denar, je zvedel, da Pavla ni več in da se je umaknil v Nemčijo s tistimi Nemci, ki so s svojim odhodom v Hitlerjev raj demonstrirali proti proti-hiterjevskemu razpoloženju, ki je s padcem Cvetkovičeve vlade zajelo vso Jugoslavijo. Sprva ga je Pavla nesramnost razjezila.

(NADALJEVANJE)

Vsem pripadnikom I. slovenske artilerijske brigade!

Iniciativni odbor bivših borcev I. slovenske artilerijske brigade (artiljerija 15. in 18. divizije 7. korpusa) sklicuje sestanke vseh bivših borcev, ki bo v nedeljo, 19. junija ob 10. uri v domu JLA v Novem mestu. Na sestanku bomo izvolili stalni odbor brigade ter se pogovorili o medsebojni povezavi, da bi tako boljše in uspešnejše zbirali zgodovinsko gradivo o naši enoti.

Informacije o odhodu iz Ljubljane dobite vsak dan od 8. do 10. ure na telefonu 22-902.

1920. leta. Nato se je preselil v Pariz, da bi ustanovil »Mednarodni center Sufi sekte«. Predsednik te sekte je bil vse do 1927. leta, ko ga je ob nekem obisku v Indiji pobrala kolera.

DVE DIPLOMI NA SORBONSKI UNIVERZI

Cepprav sta mati in hčerka živeli v precejšnjem pomanjkanju, je Nur ne le končala srednjo šolo, temveč si je na sorbonski univerzi pridobila kar dve diplomi — iz psihologije in vzhodnih jezikov. To ji je uspelo zato, ker je bila izredno nadarjena dekle.

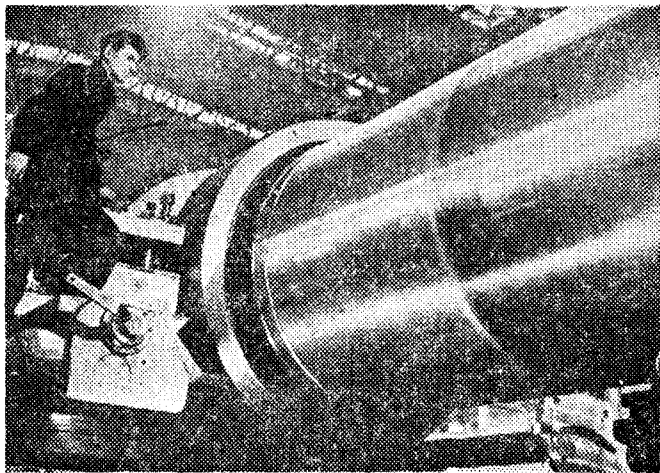
Kasneje se je začela ukvarjati z novinarstvom in bržkone bi se povsem posvetila temu poklicu, če ne bi prišlo do vojne. Ko so 1940. leta Nemci zasedli Francijo, se je Nur z družino — z materjo in mlajšo sestro — umaknila v Anglijo.

Nekega dne jo je presenetil poziv, naj se zgleda v vojnem ministrstvu in naj se tam javi kapetanu Japsonu. Takrat še ni vedela za Japsonovo nalogo, da med civilnim prebivalstvom in emigranti z evropske celine išče ljudi, ki bi hoteli delati kot agenti obveščevalne službe.

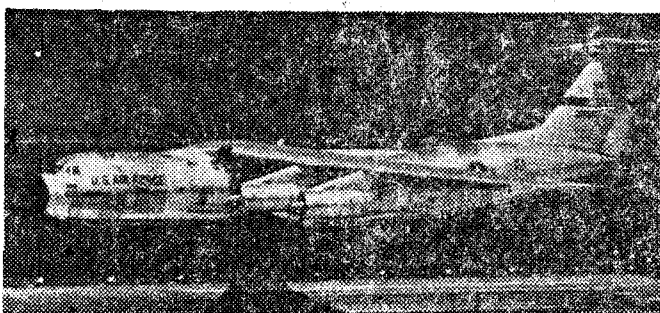
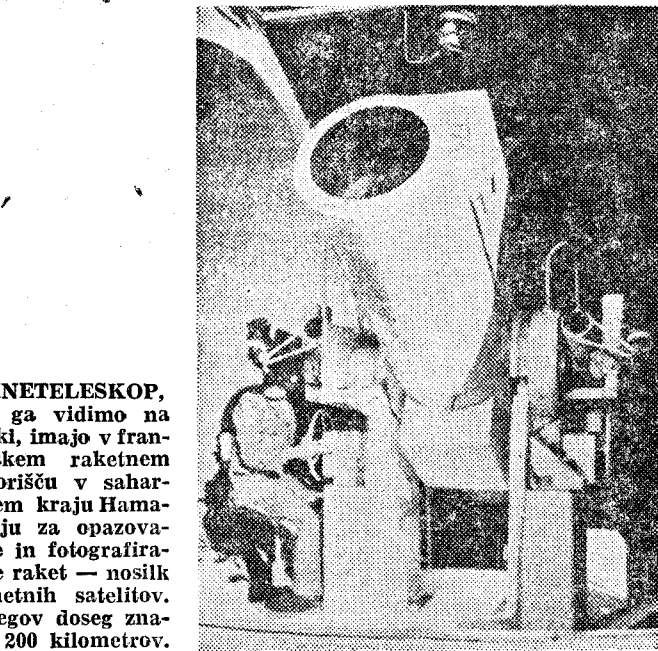
Japson je najprej natančno izprašal dekle, zakaj je zbežala iz Francije in kakšna so njena politična stališča, nato pa jo je naravnost vprašal, če bi v kaki okupirani deželi — predvsem pa v Franciji, ker zna izvrstno francosko — delala za britansko obveščevalno službo. Opozoril pa jo je tudi na nevarnosti, ki jo čakajo. Nur ni mnogo razmišljala in se je takoj strinjala z njegovo ponudbo.

FOTO S PODPISOM

KINETELESKOP, ki ga vidimo na sliki, imajo v francoskem raketnem oporišču v sahar-skem kraju Hamagirju za opazovanje in fotografiranje raket — nosilk umetnih satelitov. Njegov doseg znaša 200 kilometrov.

VOĐNE TURBINE ZA ASUANSKO HIDROELEKTRARNO, ki imajo šest metrov premera, bodo po velikosti druge na svetu, takoj za turbinami krasnojarske hidrocentrale v Sibiriji. Asuanska elektrarna bo imela dvanajst turbin. Na sliki vidimo, kako v leningrajski tovarni, ki bo dobavila opremo za to elektrarno, pripravljajo osovino turbine.

NAJHITREJŠE AMERIŠKO TRANSPORTNO LETALO, ki pa je hkrati tudi največje, je »starlifter«, ki lahko prenese 23 ton tovora 7000 km daleč, medtem ko na krajših razdaljah lahko vozi celo 42 ton tovora. Vanj pa lahko nalože tudi 154 vojakov z vso opremo

Svet brez blokov

V zadnjih 20 letih se je svet silno spremenil. Evropa ni več središče sveta, svet ni več razdeljen na dva tab. : Vzhod in Zahod. Hladna vojna, ki bi pred desetimi leti kmalu pahnila človeštvo v novo katastrofo, je potihnila. Evropa je bila nekdanj žarišče velikih napetosti, zdaj je najbolj mirna celina.

Sedemnajst let je minilo od podpisa Atlantske zveze, Varšavski pakt pa so podpisali pred enajstimi leti. Vse zveze so časne, zgodovina nudi za to toliko primerov. Vse so se sčasoma preživele. To je bila usoda vseh vojaških zvez od najstarejših časov do danes.

Sveta aliansa, ki je bila naperjena proti naprednim tokom v Evropi, je propadla. Propadla je tako imenovana Mala antanta, sklenjena med predvojno Jugoslavijo, Češkoslovaško in Romunijo. Balkanski pakt je že zgodovina.

Pakti morajo služiti svojemu namenu — pacta sunt servanda, so govorili v starem Rimu.

Bagdadski pakt ni več to, kar je bil. Leta 1958 je izstopil iz te zveze Irak. To je bila velika zasluga Kasema. Sedež pakta so brž prestavili v Ankaru. Irak brani zdaj politiko neangajiranosti.

Pakt Seato je bil namenjen obrambi jugovzhodne Azije. Spočetka je imel protisovjetsko noto, nato je dobil protikitajsko ost. V njem sta tudi Francija in Pakistan, vendar le po vprašanju.

Politični obzornik

Imenu. Francija meni, da Kitajska ne ogroža jugovzhodne Azije, Pakistan pa želi s podporo Kitajske blokirati Indijo.

Najhujša kriza divja trenutno v Atlantskem paktu. Francoska diplomacija meni, da je že »preživel subjekt« in da je ovira za razvoj evropskega sodelovanja. Pariz poudarja, da Evropa ni več težišče sveta. Sovjetski interesi so v Aziji, Sovjetska zveza je angažirana v borbi za Azijo. Sovjetska zveza ne ogroža več zahodne Evrope. Sovjetska zveza ni uresničila svojih groženj glede Berlina, ni intervenirala v kubanskem vprašanju.

Čemu potem Atlantska zveza? Proti komu je naperjena? Francozi priznavajo: Amerika je dvakrat rešila Evropo, v prvi in še enkrat v drugi svetovni vojni. V prvi vojni je Amerika intervenirala leta 1917. Bilo je to eno leto po krvavi verduški bitki, v kateri so imeli Francozi 300.000 mrtvih.

V drugo svetovno vojno je pahnila Ameriko Japonska. Osmega decembra 1941 so japonske ladje napadle Pearl Harbor, glavno пристanišče na Havajih. Enajst mesecev pozneje, novembra 1942, so se ameriške čete izkrcale v Severni Afriki. Naskok na evropsko trdnjavo — Nemčijo — se je začel 6. junija 1944. Druga fronta se je začela!

Dvajset let je minilo od zadnje vojne, Evropa je danes dovolj močna, da brani sebe. Evropa mora sama odločati o svoji usodi. Zdaj je bilo tako, da so o njeni usodi odločali v Washingtonu.

De Gaulle meni, da je Amerika v Evropi tujec, Sovjetski zvezi pa priznava značaj evropske države. Tu je njeno srce, tu je njeno glavno mesto. Francoski predsednik stalno govori o Evropi od Gibraltarja do Urala. Zanj je Sibirija Azija, v Aziji pa bo po njegovih predvidevanjih nekega dne imela prvo besedo Kitajska.

Washington strašno dramatizira de Gaullovo odločitev, da se Francija umakne iz integriranega poveljstva Atlantske zveze. Francija je proti temu, da bi ostal štab te zveze še naprej v Parizu, nima pa nič proti temu, da bi ostale na njenih tleh politične institucije te zveze.

Ameriška diplomacija govori o izdaji, o nožu v hrbet. V Londonu, Bruslju in drugih prestolnicah evropskega Zahoda poudarjajo pozitivne zasluge Atlantske zveze. Pri tem opozarjajo predvsem na to, da je Zahodni Berlin ohranil svoj status.

V ameriški prestolnici govore o kapricah, o ambicijah francoskega predsednika, o tem, da živi v iluzijah. In vendar dela Francija le to, kar zahteva sam zgodovinski razvoj. Zgodovina pa dokazuje, da se je Atlantska zveza preživela. Hladne vojne ni več, horizonte je treba razširiti. Evropa ne sme ostati razdeljena na Vzhod in Zahod, to ni v njenem interesu.

Francoska diplomacija je začela novo razdobje. Mednarodni opazovalci se sprašujejo, če bo prišlo tudi do postopne desintegracije Varšavske zveze. Le-to bi bil korak naprej. Ameriški listi so ondan škodoželjno zapisali, da francoski zunanji minister Couve de Murville ni dosegel nič ne v Varšavi ne v Sofiji.

Poljski listi so prinesli ob 11. obletnici Varšavskega pakta nove slavošpeve tej zvezi. Na kongresu KP Češkoslovaške v Pragi je generalni sekretar KP Sovjetske zveze govoril o nujnosti krepitve tega pakta. Le v Romuniji razmišljajo o reorganizaciji tega pakta.

Mednarodni opazovalci opozarjajo na to, da romunski tisk ne piše toliko o nemški nevarnosti, o nemškem revanšizmu kot listi v drugih vzhodnoevropskih državah. Romunija je upostavila živahne trgovske zveze z zahodnonemško industrijo. V Bonnu govorijo nekateri celo o možnosti diplomatskih stikov med Zahodno Nemčijo in Romunijo.

Ni dvoma, da bi postopna oslabeitev obeh vojaških zvez ustvarila popolnoma nov položaj v Evropi. Odprle bi se nove perspektive, vse manj bi mislili nazaj, na drugo svetovno vojno. Zamislili bi se naprej. Evropa bi spet postala to, kar je vedno bila — eno najpomembnejših političnih središč sveta.

Zdaj smo že na pragu zadnje tretjine našega stoletja. V nekaj letih bo človeška posadka pristala na Mesecu. Začelo se bo novo razdobje zgodovine: osvajanje vesolja.

V približno devetih letih bo človeštvo naraslo na štiri milijarde. Na zemlji bo še več bede, še več tragedije, odnosi med ljudmi in državami bodo še bolj neurejeni. Razlike med razvitimi in nerazvitimi državami bodo še večje. Afrika bo še bolj Afrika, bogati bodo še bogatejši. To je paradoks našega razvoja.

Probleme, ki tarejo svet, Afriko, Azijo, mlade nerazvite dežele, lahko reši le vse človeštvo. Z vsakim letom je bolj jasno, kako so države odvisne druga od druge. Delitev na bloke je bila umetna, bila je posledica hladne vojne.

Zdaj je pravi po drugi svetovni vojni, da državniki resno razmišljajo o svetu brez blokov. Slabotni so ti glasovi, vendar jih je vsak dan več. Svet brez paktov — to bi bila res največja zmaga človeškega razuma.

M. Magdić — M. Kavgić:

TITOVA VOJNA POT

Ta zbirka zgodbic o tovarišu Titu kot vrhovnem poveljniku NOV in voditelju naše osvobodilne vojne je prevod iz srbohrvaščine, izdal pa jo je pred kratkim zavod »Borec«.

S pomočjo kratkih zgodbic avtorja spremljate pot tovariša Tita od leta 1941 pa do konca vojne. Začetek je v Zagrebu 6. aprila, kjer je tovariš Tito živel kot inženir Slavko Babić. Od tam je odpotoval v Beograd, kjer je dočkal nacistični napad na SZ in začetek vstaje. Iz Beograda je odpotoval na osvobodjeno ozemlje v okolici Valjeva. Nato se je z glavnino srbskih partizanskih enot umaknil v Bosno. Poleti 1942 so proletarske brigade odšle proti zahodni Bosni. Pohod je vodil neposredno tovariš Tito. Nato spremljamo njegovo pot v IV. in V. sovražni ofenzivi, ko se je vračal proti vzhodu in po ofenzivi spet krenil proti zahodu. Sledi II. zasedanje AVNOJ, obdobje v Drvarju, nemški napad in potovanje na Vis. Od tam v Italijo, spet nazaj na Vis in v Srbijo. Beograd je bil osvobojen, tovariš Tito je bil potoval v Moskvo, se vrnil in za prodirajočimi četami obiskal osvobodjena mesta.

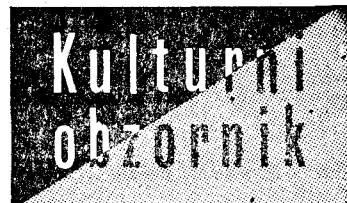
Knjiga bo prišla prav predvsem prosvetnim delavcem pri pouku zgodovine, ker je napisana zelo poljudno. Iz zgodb vstaja pred nami človeški lik tovariša Tita v vojni.

Še nekaj besed o prevodu! Knjigo je prevedla Nada Ulađa.

Lahko rečemo, da v glavnem zadovoljivo, čeprav so se ji vrinile nekatere že skoraj klasične napake slovenskih prevajalcev, ki prevajajo iz srbohrvaščine tudi

vojaške izraze. Tako med drugim spet naletimo na znani »karsniški krog« namesto dvorišča in na nekaj drugih, manjših napak.

M. P.

Razstava na Jesenicah

V počastitev 25-letnice vstaje in 21-letnice osvoboditve je tehnični muzej jeseniške železarne odprl 31. maja razstavo z naslovom »Mi pa nismo se uklonili.« Razstava je bila odprta do 9. junija.

Razstavo so odprli svečano in pri tem priredili krajsi program. Gradivo zajema zgodovino revolucionarne dejavnosti jeseniške železavske doline. Vsega skupaj je okoli 120 slik in predmetov, ki dokazujejo, kako bogata je bila dejavnost KP pred vojno in med NOB. Na razstavi so tudi slike več predvojnih komunistov, ki jih je večina žrtvovala svoje življenje v boju s sovražniki. Marija Zumer je s svojo brošuro »Sedemdeset dni v Glavnici« zapustila pretešljiv dokument o nečloveškem postopanju bivše jugoslovanske policije s političnimi jetniki. Nekaj jeseničanov se je udeležilo tudi španske državljanske vojne.

Več dokumentov prikazuje razvoj decembrske vstaje leta 1941 v Zgornjesavski dolini, je pa tudi precej okupatorskih dokumentov in lepakov.

Glavni namen razstave je bil, da bi med preživelimi borci in mladino obudila spomin na težke in slavne dni bojev jeseniških železarjev za boljše življenje delovnih ljudi. Obenem pa naj bi opozorila sedanje in prihodnje rodove, naj varujejo pridobitve socializma, revolucije pred vsemi sovražniki.

KAREL ZORKO

Gozdno gospodarstvo Postojna

• IMA V OSKRBI UREJANJE, POGOZDOVANJE, NEGO IN IZKORIŠČANJE GOZDOV V DRUŽBENEM SEKTORJU

SKRB ZA GRADNJO GOZDNIH CEST IN LOGARNIC

OBVESTILO

Obveščamo vse nekdanje komandante, komisarje, komandirje in borce Kamniško-zasavskega odreda, naj se udeležijo tovariškega srečanja, ki bo 18. 6. 1966 ob 17. uri na Izlakeh pri Zagorju.

Na tem srečanju bomo izvolili odbor KZO, ki bo pripravil vse potrebno za zbor našega odreda in določil komisije, ki bodo delovale v okviru bodočega odbora.

Ta sklep je bil sprejet na prvem sestanku iniciativnega odbora dne 24. V. 1966 pri republiknem odboru Zveze združenj borcev NOV Slovenije.

Udeleženci tega srečanja naj pridejo v Izlake na lastne stroške.

Iniciativni odbor KZO

BORCEM LEVSTIKOVE BRIGADE!

Zbor borcev Levstikove brigade bo v soboto, 2. julija 1966 ob 9. uri v Grosupljem, kjer bo brigada dobila domicil. S tem obvestilom vabimo vse borce, ki jim nismo mogli poslati vabil, naj zaradi organizacijskih priprav sporočijo, ali se bodo udeležili zbora, na naslov: ODBOR LEVSTIKOVE BRIGADE, LJUBLJANA, BEETHOVNOVA 10.

Po slovesnosti in popoldne bo tovariško srečanje borcev ob Taborski jami. Obvestite drug drugega!

Odbor Levstikove brigade

FANI OKIČ: Ljubim te, deklica

Ljubim te deklica je avtobiografska partizanska povest, ki jo je napisal Fani Okičev, izdal pa jo je zavod Borec; povest, ki bo za preprostega bralca hvaležno berilo. Pravzaprav je težko obnoviti vsebino te knjige, ne morda zaradi kake posebnosti, temveč zaradi njene preprostosti. Pisateljica podaja ved o ali manj avtobiografsko pripoved o usodi mladega dekleta v izgnanstvu in v partizanih. Tudi pisateljica samo so namreč kot dijakinjo Nemci pregnali iz Maribora najprej v Bosno, nato na Hrvaško, kjer je stopila v partizane. Kot partizanka Moslavinskega odreda, II. in III. moslavinske brigade je pisateljica sodelovala v številnih bojih, bila ranjena in tudi odklovanjena. In tako srečamo tudi glavno osebo pisateljice povesti, mariborsko študentko v pregnanstvu, nato pa kot Maleno v partizanih na Moslavini. »Ljubim te deklica« je torej povest o partizanski borbi, o doživljajih mladega dekleta v partizanih in o njeni tihni, na pol skriti ljubezni do partizanskega borca in mitraljezca, študenta Milana. Čeprav je povest polna najrazličnejših prigod, bolj ali manj napetih

opisov vojnih dogodkov, je vendarle to preprosto, skorajda nerazumljivo pripovedovanje o vojni in o ljubezenskem srečanju mladega dekleta v njej. Zgodba sama torej ni nič posebnega, lahko pa bi bilo hvaležno snov za močnega pisatelja. Okičeva seveda ni imela dovolj umetniške moči, da bi svojo pripoved o vojnih dogodkih in ljubezenskem doživljanju umetniško oblikovala in faktografsko pripoved dvignila na nivo zrele umetnine.

Skoda je, da tudi posamezni vojni dogodki niso podani neposredno, temveč predvsem opisno, kar povzroča, da mnika pripovedi in celotnemu tekstu neke dinamičnosti, notranje napetosti. Gre torej zgolj za kronološko, precej nepoglobljeno faktografsko pripoved. Res pa je, da so posamezni prizori kljub preprostosti lepo prikazani, da je pisateljica vseskozi pošteno iskrena in objektivna in da skuša marsikje preprečiti, da bi njeno pripoved zaneslo v romantično idilično partizanskega ljubezenskega srečanja. Nekaj tega je v ljubezenskih scenah vendarle ostalo, pa čeprav jih prekriva trdota partizanskega boja.

S. R.

Pravni nasveti

Občinski odbor Zveze združenj borcev NOV v Novi Gorici nam je poslal dopis, v katerem sprašuje za mnenje glede olajšav bivših borcev pri nakupu stanovanjskih hiš in zemljišč za individualno gradnjo. Na letni konferenci je bil namreč sprejet sklep, naj bi občinska skupščina sprejela odlok o olajšavah, ki naj bi jih imeli borci in vojaški vojni invalidi pri nakupu stanovanjskih hiš last splošnega družbenega premoženja in zemljišč za individualno gradnjo. Ker sam zakon o prometu s stavbami in zemljišči nikjer ne do-

delovne organizacije in družbene politične skupnosti prodajajo občanom in civilno pravnim osebam stavbe na javni dražbi oziroma po pismenih kupnih ponudbah, z neposrednim dogovorom pa le tedaj, če ostane javna dražba oziroma prodaja s plemeniti ponudbami brez uspeha. Pogodba, sklenjena v nasprotju s temi določili, je nična.

mogoč drugačen način prodaje, torej neposredne sklenitve kupnoprodajne pogodbe. Glede na tako striktno stališče zakona bi bile vse določbe nekega odloka, ki bo dosegel prodajo na drugačen način, torej brez dražbe in celo po nižji ceni, nezakonite in v nasprotju z določili cit. zakona o prometu z zemljišči in stavbami. Če tudi bi občinska skupščina določila, da se to ne sme zgoditi, bi bilo to v

pravno mnenje in bi bilo prav stopiti v stik z občinskim ali celo republikanskim javnim pravobrnilstvom, ki se pokliče ukvarjata tudi s temi zadevami in ki bi lahko dala svoje mnenje. Sicer pa ima tudi občinska skupščina svoje pravniške in boste lahko tudi njih konsultirali za pravno mnenje.

Pač pa je zadeva lahko nekoliko drugačna pri stavnih zemljiščih, ki se v smislu čl. 37 cit. zakona dajejo v uporabo. Občinska skupščina lahko daje stavnja zemljišča, ki so družbena lastnina, v uporabo občanom, da si postavijo

UGODNOSTI ZA BORCE PRI DODELJEVANJU ZEMLJIŠČ IN PRODAJI HIŠ

loča, ali se take olajšave lahko sprejmejo, bi Zveza združenj borcev NOV rada vedela, ali bi bil odlok, ki bi sprejel take ugodnosti za bivše borce (nakup hiš brez javne dražbe in z zmanjšano vrednostjo za eno tretjino) v nasprotju z zakonom.

Predvsem je treba imeti pred očmi določila zakona o prometu z zemljišči in stavbami (Uradni list SFRJ št. 43/65). Člen 10 tega zakona določa, da

Medtem ko je bilo po prejšnjih predpisih vendarle možno prodajati zgradbe last SLP tudi izven dražbe, je s tem izrecnim določilom to nemogoče, saj je posledica drugačnega načina prodaje ničnost kupnoprodajne pogodbe. Neposredni namen je torej ta, da lahko pri dražbi konkurirajo vsi državljani in pa ta, da se na ta način lahko doseže višja cena. Šele v primeru, če bi javna dražba ostala brezuspešna, je

nasprotju z zakonom in bi take pogodbe ne bile veljavne, pa četudi bi bile take ugodnosti priznane v korist bivšim borcem in vojaškim vojnim invalidom. Gre torej za enakopravnost vseh državljanov in je nemogoče dajati določenim kategorijam prednosti pri nakupu stavb, last splošnega ljudskega premoženja, stavb, ki jih občina kot njih upravljavec proda lahko torej le na dražbi. Seveda pa je to le naše

družinsko stanovanjsko hišo in to na podlagi sklepa, ki ga sprejme občinska skupščina. Tu pa je mogoče upoštevati prednostno pravico bivših borcev, invalidov in drugih podobnih upravičencev.

Svetujemo vam, da stopite v stik s pravno službo občinske skupščine in občinskim javnim pravobrnilstvom zaradi uskladitve oz. upoštevanja interesov borcev in ustreznega načina za to upoštevanje.

P. n.

Časopisno podjetje

DELO
LJUBLJANA

p. p. 29

Naročam dnevnik »DELO«, »TV«, »TOVARIS«, »NASI RAZGLEDI«, sobotno »DELO« z RTV prilogo (naročni časopis podčrtaj)

Posiljati prične dne _____ na naslov _____

Primek in ime _____ pokl. _____

ulica _____ hišna št. _____

Kraj _____ pošta _____

podpis _____

Pogovor o Svetem Urhu

Pravkar je pri Zavodu »Borec« izšla dolgo pričakovana knjiga Štefanije Ravnikar-Podbevšek »Sveti Urh«. Že zdaj vsebina knjige privlači veliko zanimanje in jo bralci težko pričakujejo, saj dogodki okoli tega morišča še vedno niso povsem jasni. Zaradi zanimanja naših ljudi za knjigo, ki bo marsikaj pojasnila, smo zastavili avtorici nekaj vprašanj:

Koliko časa ste zbirali gradivo za vašo knjigo in zakaj ste se lotili tega dela?

Imela sem in imam navado, da si važnejše dogodke in doživljanja beležim, tudi svoje učenice iz višjih razredov sem navajala k temu, da so v posebne zvezke z gladkimi listi lepili slike iz časopisov in revij, ki so predstavljale važne zgodovinske dogodke. Pod slike so zapisovali kako vsebino iz tistih svojih pripomb, Spominjam se, da so imeli nekateri učenci iz sošolske šole prav zanimivo urejene zgodovinske dnevnike o vojni v Egiptu. Večina si je na prvo stran nalepila sliko, ki predstavlja smrt s koso na rami, ko si pred okencem za prodajo železnih vozovnic kupuje vozni listek za Apsinijo.

Se pred okupacijo naše zemlje sem zasledovala razvoj dogodkov ob Hitlerjevem pohodu po Evropi in si o njih beležila svoja opažanja in vtise. Ko pa so 6. aprila 1941 završila Hitlerjeva letala nad našo domovino, je bilo čedalje več snovi, ki se mi je je zdelo potrebno zabeležiti. Na sošolski šoli pod Sv. Urhom sem tedaj službovala že deseto leto. Poznala sem tamkajšnje razmere, vendar se izvenšolskega življenja nisem mogla udeleževati, ker sem se morala zaradi pomanjkanja stanovanj za učiteljsko vozilo vsak dan iz Ljubljane na svoje službeno mesto.

Okupator je kmalu uklenil prevoz na sredstva, pobral ljudem kolesa in ogradił mesto z žičnimi ovirami. Ovir se me spodbujale k iznajdljivosti. Na pivnike šolskih zvezkov, ki sem jih nosila domov, da sem jih pregledovala, sem si beležila imena ljudi in datume važnejših dogodkov. Nič koliko teh zvezkov so imeli na blokih, ki so vodili iz mesta, v rokah italijanskih vojakov, fašistov, belogardistov, domobrancev in partizanov, ki so bile nastajale zato, da so telesno preiskovale ženske, a nihče izmed njih ni pogledal, kaj je bilo zapisano na popackatih pivnikih. Doma sem beležke razširila in jih sprotil preprosto. Tako je nastal kar dober fascikl, ki pa sem ga razdelila na tanjše zvezke, da sem jih lažje skrivala. Stanujem nemorec v hiši, v kateri je stanoval Boris Kidrič s starši in preiskave so se vršile druga za drugo. V Kidričevo stanovanje se je vselil italijanski polkovnik z družino in temeljito pregledal vse stanovanje in hišo. Tedaj tudi moji zapiski niso bili varni pred njimi. Seveda nisem tedaj vedela, da bo iz teh zapiskov nastala ravno kronika o dogodkih pri Sv. Urhu med NOV. Da pa bom te zapiske tako ali drugače uporabila, na to sem mislila ves čas — seveda, če ostane živ.

Zapiske in slikovno gradivo sem po vojni zbirala in izpopolnjevala vse do zadnjega časa. In s takim

Enako pomoč mi je ponudil veroučitelj — franciskanec na viški šoli, kjer je bil veliko otrok iz družin zaposlenih mater v tobačni tovarni.

Ti so med prvimi okusali blagodat prepuščenosti samim sebi in bili prav zaradi tega silno nedisciplinirani.

Na Ljubljanskem barju je imel veroučitelj navado, da je šolarju pri popoldanskem pouku — bil so to otroci iz prvega in drugega razreda — če je ves omamljen od junijske vročine zadrževal pri pouku, ožel gobo z mrzlo vodo za vrat. Sam pa je v odmoru naslonil glavo na mizo in pri priti zaspal. Ko sem mu rekla, da bi bilo prav, če bi se njemu ožel kdo vodo za vrat, je ogorčen dejal, da je že ob šestih zjutraj maseval in da je prehodil pot do šole v največji vročini. »Otrok tudi in že ob petih zjutraj je moral na njivo ali na travnik,« sem mu pojasnila.

Tako se je začelo, nadaljevalo po raznih solah še v drugačnih oblikah in stopnjevalo do duhovnikov, ki so med NOV masevali s piškoto poleg obredne knjige na oltarju in na prižnici, sestavljali seznam ljudi, ki so bili določeni za odgon v taborišča ali v smrt in ki so pri umorih tudi sami sodelovali. Vojaske kurat v lažnem Stajerskem bataljonu Anton Sinkar, ki je za Filipom Zakonom prispeval krepak delež k vrgo-ji urhovskih morilcev, je s katero spremljal petje svojega morilskega zbora v Gorjancih, da se ni slišalo krikov mučenih in umirajočih. Vojaske kurat Peter Krizaj, ki je za Sinkarjem nadaljeval vzgojo istih morilcev, jim je dajal zgled, kako je treba udarjati po žrtvi, ki se upira.

Kaj poreče k temu javnosti? Poznam ljudi, mislim ljudi, ki zaslužijo ime človek. Ti so bili in bodo ogorčeni nad takimi dejanji še toliko bolj, ker so jih zagrešili duhov.

niki, ki bi se morali ravnati po božjih zapovedih. In prav vseeno je, ali sestavljajo to tako imenovano javnost ljudje, ki v cerkvi ali izven nje razmišljajo o svojih težavah in o se neodkritih skrivnostih, ki begajo človeštvo, odkar živi na tem planetu.

In današnje, nekoliko spremenjene razmere? Odnosi med ljudmi bi morali biti zmeraj človeški. To je mrtlo in izkaznica za človeka v vsakem času in v vsaki dobi. Med NOV je šlo za obstoj slovenskega naroda. Danes se osvobodimo in ne osvobodimo narodi bore za mir, za človeške pravice in za prijateljske odnose med seboj. Komunistična partija Slovenije je ob ustanovitvi spomladi 1937 naglašala: »Sleheri bore za svobodo slovenskega naroda, a v prvi vrsti vsak komunist spoštuje versko prepričanje sodelavnikov; kajti tisti, ki v tem trenutku, ko gre za obstanek slovenskega naroda, seje s tem vprašanjem razdor med slovenskim ljudstvom, izdaja interese svojega naroda.«

Mislím, da se ne bom zmotila, če za današnje razmere dodam še svojo misel: Kdor danes, ko se vsak pošten človek bori za ohranitev miru v svetu in za človeške odnose med narodi, ne spoštuje resničnih naporov sodelavnikov ne glede na njihovo versko prepričanje, izdaja interese človeštva, ki hrepeni po miru.

Sveti Urh je bil morišče za ljubljansko okolico in mesto. Po vojni so našli in odkopali 87 trupel. Koliko je bilo po vašem mnenju vseh žrtev in kje so pokopane?

K Sv. Urhu so vodili žrtev iz vse Ljubljanske pokrajine, kar je razvidno iz primerov, ki jih navajam v kroniki. Ob kapitulaciji Italije so urhovski in okoliški belogardisti položili neznano število ljudi, ki so se čez dobrijske in bizovske hribe ali po podhopski in podmolniški poti namenili v partizane. Z znaki partizanske uniforme na sebi so se jim ponujali za vodnike in jih pobijali. Interniranci, ki so se vračali iz italijanskih taborišč, so prestrezali že na kolodvoru ali na poti proti domu, jim govorili, da morajo k Sv. Urhu po dovolilnico za prehod skozi blok, v postojanki pa so jih pobili. Na glavni policiji v Ljubljani je njen šef Lovro Hacin prepovedal, da bi »tajne pripornike«, ki so jih pobijali na Sv. Urhu, vodili v kateremkoli seznamu. Na morišče so jih več mesecev noč za nočjo vozili v poslovnem vojaškem avtobusu, v osebni avtomobilom, velikokrat pa so jih pod močno stražo gnali peš k Sv. Urhu.

Po osvoboditvi je manjša skupina nemških ujetnikov dobrih 14 dni od-

kopavala žrtev le v zaznamovanih grobovih v bližini cerkve. Proti Orljemu in v druge smeri, kjer sva s tajnikom okraja Ljubljana-okolica Francem Mojskercem v enem samem dnevu zaznamovala nad 50 grobov niso kopali. Zaradi raznih zaprek niso odkopavanja nikoli nadaljevali. Zato je težko navajati določeno število žrtev. Gotovo pa je, da je to število zelo visoko in ne pretravam, če rečem, da je pri Sv. Urhu in v okolici izkopravilo na stotine žrtev klerofašističnega nasilja. Njihova trupla trohne na skritih krajih obsežnih gozdov tja do Lisčjega, Skofljice in Lavrice, marsikatero pa so za vselej odnesli valovi Save.

Kakšna je usoda preživelih morilcev s Svetega Urha, ki zdaj živijo po raznih krajih po svetu?

Usoda preživelih morilcev je po mojem zelo klavna. V kroniki navajam primer dveh urhovskih morilcev, ki sta pobegnila v Kanado, Gospodinja, pri kateri sta se naselila, je našla nekdo pod blazino enega izmed njiju črno beležnico, v katero je zapisoval umore rojakov pri Sv. Urhu s točno označenimi imeni in datumi. Gospodinja je Slovenka in je takoj našla ime svoje sosedice, ki ji je povedala, da so ji sorodnike pobili pri Sv. Urhu v stari domovini. Tako se je stvar razvedela v tujini in dospela tudi do nas, Preje-

la sem obvestilo, da potuje beležnica iz rok v roke in iz kraja v kraj, ker je zelo zanimiva in polna grozovitosti. Kako se pri tem počuti morilec? Ali lahko najde svoj mir?

V Kanado, Argentino, v razne kraje ZDA, v Avstralijo in še drugo so pregnali in morili iz urhovske in okoliških postojank. Med njimi so prof. Janez Grum, duhovnik Filip Zakelj, ki predava v semenišču v Argentini, Ivan Korosec, podkomandant pri Sv. Urhu v času najhujših morij, Peter Carman, Lovsetovi iz Bizovika in iz Dobrunj in še drugi. Tudi že umrli škof Gregorij Rožman je bil nekaj let z njimi.

Večina urhovskih morilcev so po osvoboditvi na begu zajeli partizani. Prepeljali so jih v Tebarje, kjer je z njimi obračunalo vojaško sodišče. Nekaterim je sodilo okrožno sodišče v Ljubljani. Peter Krizaj in Alojzij Svetek sta bila obsojena na smrt z obojenjem in je bila nad njima sodba izvršena. Cerkveni ključar Jakob Jelih in Avgust Cankar sta bila obsojena na smrt z ustrelitvijo. Kameje pa pomlilošena. Jesli ne živi več. Tisti, ki so prešli zaporno kazen, so večinoma na svobodi. Kako žive sedaj, se marsikdo vpraša. O zločinih pri Sv. Urhu vsi molče ali pa zanikajo udeležbo, kljub jasnim dokazom.

V NOV so bili tudi Nemci — jugoslovanski državljani

Pri nas je bolj malo znano, da se je v sestavi narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije borila proti nemškemu okupatorju in njegovim pomagačem tudi četa »Ernst Telmann«, sestavljena iz jugoslovanskih državljanov nemške narodnosti. Telmannovi so se borili na področju Slavonije.

Četa je bila ustanovljena 8. julija 1943. leta nad Vučjakom blizu Zvečeva. Poveljniški kader te čete so sestavljali tovariši: Johann Mucker, politični komisar in njegov namestnik Adam Steinbrückner; Rudolf Vaupotić, komandir in njegov

namestnik Joseph Kirchner; Joseph Both, politični delegat, Johann Muckner, danes že sedemdesetletnik, je bil, po 50-letnem delovnem stažu, upokojen kot kapetan I. razreda JLA. Muckner je izgubil v NOB tri sinove; eden le-teh, Ivan, je bil, kot šumadijski junak, razglašen za narodnega heroja.

Četa »Ernst Telmann« se je bojevala — najprej v sestavi II. moslavinske brigade, pozneje v sestavi II. bataljona XVIII. udarne brigade — na področju Daruvarja, Podravine in Bilogore.

Četa je prestala najhujši boj — 28. novembra 1943 — na Vojlovici, rečici med Čačinci in Mikleušem, kjer se je borila proti nemškemu tankom. Borci so se borili samo s puškami, mitraljezi in bombami, protitankovskega orožja niso imeli. Tedaj so padli skoraj vsi borci te čete, 150 mož.

Tako se je, žal, izpolnilo predvidevanje komandanta VI. korpusa Petra Drapšina, ki je ob formiranju čete opozoril borce:

»Varujte se! Boditi previdni, kajti fašisti bodo, ko bodo zavohali, da se borite v naših vrstah, napeli vse sile, da bi vas uničili!«

Osem mesecev pozneje je bila v sestavi brodske brigade ustanovljena druga četa »Ernst Telmann«.

delom bi se lahko ukvarjala še in še, saj vsem, da sem kljub vsem napornim odkritjem je del tega, kar je dogajalo na urhovskem morišču.

Kot nam je znano, ste gradivo zbrali veliko več, kot pa ga je prišlo v to knjigo. Kako ste iz vsega izbrali tisto, kar je zdaj objavljeno, in kakšna načela so vas vodila pri tem?

Prvotno sem nameravala izdati kroniko v dveh delih. Prvi bi obravnaval dogodke do kapitulacije Italije, ko so se belogardisti preimenovali v slovenske domobrance, drugi del pa dogodke od kapitulacije do osvoboditve. Med delom pa sem videla, da bi preobširna uvodna poglavja, v katerih sem zajela razvoj političnih strank na Slovenskem in njihov vpliv na družbeno-politična dogajanja na območju v okolici Sv. Urha, razvoj delavskega gibanja, zgodovino vevske papirnice in priprave na leto 1911, marsikoga utegnili premalo zanimati. Zato sem preuredila spis tako, da sem prešla čim hitreje k dogodkom na Sv. Urhu, ki so jedro kronike, strnila uvodna poglavja v krajšo celoto in združila oba dela v enega.

V vaši knjigi ste temeljito pojasnili vlogo protijudske duhovščine med osvobodilno vojno in njen sovražni odnos do vsega naprednega. Kako mislite, da bo zdaj, v nekoliko spremenjenih razmerah, sprejel vaše delo del vernih ljudi?

Kot učiteljica sem na vseh solah, kjer sem poučevala, srečevala veroučitelje — katoliške duhovnike. Na prvem službenem mestu v Velikem Gabru me je veroučitelj, bivši vojaški kurat iz prvi svetovni vojni, ki je vselej prišel do šole, vprašal, kako sem zadovoljna z vedenjem otrok. Povedala sem mu, da mi delajo nekateri precej preglativ. Ponudil se mi je, da bo vsakega, ki ne bo ubogal, tako pretepel, da ne bo vedel, kje se ga glava drži. »Pa bi ga lahko, čeprav ne bi vam osebno nič prizadejal?« sem ga vprašala. Najprej se je začudil mojemu vprašanju, nato pa glasno zasmejal. Da sem pač še zelo mlada, je dejal in odšel v moj razred poučevat verouk.

1946 · 1966

20 LET

lesonit

ILIRSKA BISTRICA

Obrtno podjetje

»OBRTNIK« PREBOLD

Izdelujemo peči za centralno kurjavo za eno in dvostanovanjske hiše na trda in mehka goriva. Peči in grelce tudi sami montiramo. Cena peči je 9500 N. dinarjev, montaža in instalacija grelnih naprav pa po predračunu.

Izdelujemo tudi lahko konfekcijo, ki jo zelo priporočamo cenjenim potrošnikom.

Zidarska delavnica ugodno uporablja pri zidavi hiš opeko iz lastne opekarnice, ki omogoča cenejšo gradnjo.

V okviru podjetja imamo tudi lastno mizarsko delavnico.

ZIVILSKI KOMBINAT

»INTES« Maribor

proizvaja in svojim cenjenim odjemalcem priporoča kvalitetne izdelke mlinov, tovarne testenin, pekarn in slaščičarn, s čvrstim zagotovitvijo, da bo tudi v prihodnje z največjo prizadevanostjo oskrboval tržišče s svojimi izdelki. Zadovoljstvo potrošnika bo našemu kolektivu najlepše priznanje.

Priporoča se Zivilski kombinat »INTES« MARIBOR

Gostinsko podjetje

»TURIST - HOTEL«, Maribor

VABI V SVOJE OBRATE:

- hotel Turist, Velika kavarna, gostilna Turist, go-stilna Priek, Okrepečevalnica na Glavnem trgu,
- bifeji: Grad, Dalmatincev, Pošta, Melje in Green-
- wiche — kiosk Pohorje

Dobra postrežba — nizke cene!

BORCI, obiskujte predstave kinematografov, ki objavljajo svoj spored v TV 15!

- KINO CENTER, KRANJ
15. junija, ob 16, 18 in 20 uri — »Germinal«, francoski film;
16. junija, ob 18 in 18 uri — »Germinal«, francoski film.
- KINO STORŽIČ, KRANJ
15. junija, ob 17 in 20 uri — »Zmagovalci«, angleški film — vstopnina zvišana.
16. junija, ob 18 in 20 uri — »Kapetan Frakas«, francoski barvni CS film
- KINO SVOBODA, KRANJ
15. junija, ob 20. uri — »Zločin v pensionu«, nemški film.

Ljubljanske opekarne

Ljubljana, Bokalska 18

- izdelujemo strešnike, zidake, votlake, stropnike in ostale opečne izdelke

KONKURENČNE CENE!

SOLIDNA IZDELAVA!

Komunalno podjetje

»JAVNA RAZSVETLJAVA« LJUBLJANA, POLJANSKI NASIP 42

- VZDRŽEVANJE JAVNE RAZSVETLJAVE
- NAMESTITVE VSEH SVETLOBNIH TELES

tovarna tesnil
in plastičnih mas

MED VODE

PROIZVAJA:

- VSE VRSTE VLOŽKOV, CISTILCEV ZA OLJE, ZRAK, GORIVO

ZA VSA VOZILA DOMAČE

PROIZVODNJE

Svetlobna oprema za motorna vozila

novi

SATURNUS

Jože Brun

V soboto, dne 28. maja se je popoldne po Hrastniku razširila novica, da je ugasnilo življenje našega rojaka, znamenitega kulturnega delavca in borca NOV Jožeta Bruna. Sicer je res nazadnje živel v Ljubljani in tudi prej po raznih krajih naše domovine, toda vedno je našel čas za domači kraj in za hrastniško rudarsko godbo.

V to godbo se je po vzoru svojega očeta vključil še kot otrok. Kmalu je pokazal nadarjenost za glasbo. Ko je zrasel, je odšel k vojakom in tam tudi ostal večino življenja. S pridnostjo se je povzpел do odličnega klarinetista, kmalu nato pa je postal še odličen fagotist. Druga svetovna vojna pa je v njegovem življenju napravila precejšnje spremembe.

Po kapitulaciji kraljevske Jugoslavije se je vrnil v Hrastnik in tam prevzel strokovno vodstvo rudarske godbe. Kmalu so se pokazali uspehi njegovega dela. Uspehi bi bili še večji, če ne bi dela zaviralo okupatorjevo nasilje. Številni borci se naraščalo in med njimi se je maja 1944 znašel tudi tovariš Brun. Postal je na Dolenjsko, od tam pa nazaj v hrastniško okolico, da bi iz Hrastnika popeljal k partizanom vso godbo. Naloga je bila težka, toda poznal je godbenike in njihovo mišljenje. Strje se so šli k partizanom že leta 1941, druge štiri so Nemci ustrelili, nekateri so bili po taboriščih, večina pa jih je podpirala partizane.

Uspešno mu je! Dne 12. junija 1944 so po Hrastniku zaman begali nemški policisti ter iskali sledi za godbeniki. Ponoči je namreč vsa godba s instrumenti vred ušla pred nosom stražarjev k partizanom.

Potem je bila godba v sestavi 7. korpusa, njen vodja pa je bil tovariš Brun.

Rudari, že od prej vajeni težkega dela, so kot partizani dobro izvrševali svoje naloge. Po dolgih pohodih in mrazu in dežju so igrali na raznih proslavah in mitingih po Dolenjski in Notranjski. Maja 1945 pa so pod Brunovim vodstvom zmagovalno vikorali v osvobodeno Ljubljano.

Po osvoboditvi se je zanj pričelo novo življenje. Ostal je zvest vojaški sunki, končal je šolo za vojaške kapelneke in doživel vrsto uspehov. Nekaj časa je bil v Splitu kapelnik godbe vojne mornarice. Z njo je spremljal tovariša Tita na obisk v Anglijo. Zatem je prišel v Ljubljano, kjer je bil kapelnik garnizijske godbe.

Poleg tega je pomagal tudi drugim. Tudi po upokožitvi ni odnehal. Takratna republiki in okrajni svet Zveze Svobod in prosvetnih društev Slovenije sta ga pošiljala kot inštruktorja k raznim pihalnim godbam. Pozneje pa je prevzel vodstvo glasbene šole na Vrhniki. Slovenski glasbeni strokovnjaki Rado Simoniti ga je 1956 na strokovnem razgovoru po končani reviji slovenskih pihalnih godb v Postojni imenoval nestorja v tej vrsti.

Vse težave in napore, ki jih je doživljal, pa so počasi spodbudili njegovo odprtost. Potočila se ga je zahrbna bolezen in ga nazadnje umrla.

Kljub njegovemu življenjskemu delu pa so ga na zadnji poti spremlili predstavniki ZZB iz Hrastnika, nekateri drugih kulturno-prosvetnih organizacij in rudarske godbe. Zamerimo, da se nihče ni zahvalil za njegovo prosvetno delavnost in nehoti se nam vsiljuje misel, da so nekateri zviška gledali na njegovo delo.

F. Z.

Vsak član
ZZB NOV Slovenije
naj postane
naročnik
TV 15!

Sirena ni več zatulila...

V Dvorski vasi na Gorenjskem sameva izmučen in živčen tovariš Lojze Zirkelbach, invalidski upokojenec • Kdo je ta tovariš in kaj je delal med vojno, da je zaslužil pokojnino in opis svojih dejanj v časopisu?

Od leta 1928 dalje je služil kot električar v artilerijskem tehničnem zavodu jugoslovanske vojne mornarice v Kotoru. Tam je dočakal neslavni razpad države. Prišli so Italijani in prevzeli zavod z Lojzetom vred. Ta je opravljal svoje delo dalje, toda v sebi je gojil sovraštvo. Zato se je že prvo leto povezal s partizani na Lovčenu. Marsikaj jim je lahko prinesel in veliko zvedel. Znal si je pridobiti zaupanje vojakov in oficirjev. Lahko je prihajal in odhajal, kadar je hotel in odnašal orožje ter strelivo bivše jugoslovanske vojske. Včasih je kaj izmaknil tudi Italijanom. Prve zveze je imel z bivšim jugoslovanskim poročnikom Francem Balonom, poznejšim podpolkovnikom JLA, ter bivšim narednikom, poznejšim kapetanom Pavletom Kogovškom. Oba sta pred vojno delala na zavodu, potem pa sta bila partizana v Lovčenskem odredu.

Nazadnje je Zirkelbach postal Italijanom sumljiv, odnesel pa je partizanom vse, kar se je dalo. Zato so ga poklicali na sestanek v Gornje Lastovo. S komisarjem odreda Matom Petrovičem sta se dogovorila, da gre k partizanom, prej pa naj povzroči Italijanom veliko škodo. Uničil naj bi zavod.

Lotil se je načrtovanja. Okoli zavoda je bila ograja iz bočede žice, straže so bile močne in pogostne. V zavodu je delalo nad 200 delavcev, zato je bilo treba sabotažo opraviti takrat, ko delavci ni bilo notri. Na strehi glavnega poslopja je bila električna sirena. Z njo je službojoči karabinjer pri glavnem vходу vsak dan dajal znak za prihod na delo in za odhod. Karabinjer je sireno vključil s pritiskom na gumb iz stražarnice pri vratih. Le Zirkelbach je imel dovolilnico za vstop v zavod ob vsakem času, zato jo je sklenil tudi zdaj izkoristiti. Delovodji je predlagal, naj bi popoldne 16. marca 1942 izvršil redni pregled vseh električnih strojev in napeljav. Delovodja se je s tem strinjal...

V stražarnici je bila razdeljena plošča vse električne napeljave. Zirkelbach je pobral iz nje vse varovalke, da se ne bi kdo zmotil in vključil elektriko med delom. Varovalke je vtaknil v žep in jih odnesel s seboj. Nato je odšel na podstrešje električne centrale, odklopil žici, ki sta vodili do sirene, ju med seboj zvezal s tenko žico in ju vtaknil v veliko posodo z bencinom. Nanko je naložil trske in različne kose lesa. Kmalu je nad posodo zrasel velik kup lesa, ki je stal tik glavnega, tudi lesenega opornika. Tako je svoje delo opravil. Nadaljeval bo službojoči karabinjer...

Od tam je Zirkelbach mirno odšel v slačilnico, se preoblekel, stopil do razdelilne plošče v stražarnici, znova namestil varovalke, lepo pozdravil Italijane in odšel. Pred zavodom ga je čakal partizanski kurir v civilu Tripo

Maslovac, ki ga je poslal komisar odreda. Vso noč sta hodila, preden sta prišla do štaba odreda.

Drugo jutro, 17. marca 1942, je karabinjer tako kot vsak dan pritisknil na gumb, da bi sprožil sireno in dal znak delavcem, naj gredo na delo. Toda sirena je zatulila. Namesto tuljenja pa se je čez nekaj časa na strehi električne napeljave pojavil dim, takoj nato pa ogenj. Začelo je goreti. Požar je bil močan in je uničil stavbo z vsemi napravami tako temeljito, da Italijani zavoda niso spravili v pogon celih osem mesecev.

Seveda so Italijani ugotovili, kdo je napravil sabotažo. Zirkelbacha so v odsotnosti obsodili na smrt in obsodbo objavili v časopisih.

Zirkelbacha pa so kot partizana Lovčenskega odreda kmalu zatem poslali s posebno nalogo v Jajce. Bilo jih je kakih 35, ki so potovali tja. Med potjo so zasliši v ofenzivo. V boju s kakimi 400 sovražniki je nekaj partizanov padlo, več pa je bilo ranjenih. Med ranjenci se je znašel tudi Zirkelbach, hudo ranjen v levo nogo in desno roko. Računal je, da ga bodo ujeli, zato je vse dokumente zakopal v pesek, ker se je bal, kaj bo, če ugotovijo njegovo ime in priimek. Res so ranjence ujeli. Neki četnik, po narodnosti Crnogorec, je Zirkelbacha zgrabil za ovratnik in ga vlek po tleh pred komandanta. Ta ga je začel zasliševati. Ker ni zvedel nič posebnega, je ukazal, naj ga mučijo. Začeli so mu zabijati trske za nohte. Od bolečin za nohti in na ranah je začel prositi, naj ga ubijejo. Toda odpeljali so ga v zapore na Cetinju. Tam so ga še naprej zasliševali in mučili. Ležal je v eni izmed dveh posebnih sob za partizanske ranjence v cetinjski bolnišnici.

Nekega dne je prišel v sobo italijanski podoficer z zdravnikom in spremljevalci. Podoficer je zahteval vpisno knjigo s po-

datki ranjencev. Zirkelbach se je izdajal za Rika Rudla, podoficir pa je iskal Zirkelbacha. Ker ga ni našel v seznamu, je začel spraševati ranjence, če ga kdo pozna. Vprašal je tudi samega Zirkelbacha, kar je seveda ta zanikal.

Čez tri mesece so Zirkelbacha kot Rudla odpeljali v Bar. Tam je v taborišču čakal na transport v Italijo. Peljali naj bi se čez Kotor. Zirkelbach se je zbal, da ga ne bi tam kdo spoznal, zato je skušal spremeniti svojo zunanost. Pustil si je rasti brke, pred prevozom si je zavezal glavo, nataknil očala in z berglami šepal po pomolu, kjer so čakali na ladjo. Srečal je tudi nekaj nekdanih znancev, pa ga niso prepoznali.

Po dolgem prevažanju sem in tja je prispel v taborišče Renicci, kjer se je začelo zanj novo poglavje trpljenja, ki se je končalo s kapitulacijo Italije. Toda le malo časa je užival svobodo. Našel se je izdajalec, Ljubljčan, ki ga je poslal v novo trpljenje, v nemška taborišča.

Franc Špelič

Sova je bila prava

Koliko strahu in vraži ima na grbi ta, drugače tako pohlevna in koristna nočna ptica, ki se ji pravi sova... Iz naših lepih gozdov jo slišimo ponoči in čudno ti postane pri srcu, ko jo zaslišiš. Mravljinca ti začno laziti po telesu in nehoti ti pridejo na misel vse pripovedke, bajke in zgodbe o sovi, ki so nam jih pripovedovali naši stari očetje in matere, ko so sedeli na topli peči in klekljali.

Tako se je godilo tudi meni, samo tega si nisem upala pokazati, saj sem bila kurirka, nas pa ni bilo niti ni smelo biti strah.

Za Zabjo vasjo v Poljanski dolini se je nastanila tehnika Don. V njej je bilo več tovarišev, ki se jih še sedaj spominjam, kot bi bilo vse skupaj šele večeraj. V tehniki so tiskali poročila in letake, me kurirke pa smo jih raznašale. Iz tehnike smo jih dobivale na raznih skritih krajih, čeprav so bili fantje veseli in pogumni ter so si upali tudi podnevi v vas.

Se bolj smo bili skupaj z njimi veseli, kadar smo jih včasih ob nedeljah obiskale v njihovem bunkerju in smo se včasih tudi slikali. Še zdaj imajo v škofojloškem muzeju fotografijo fantov iz tehnike. Razen Tilna, Nika, Čika in Benka je na njej tudi kurir Tonček.

Vsakokrat, ko smo jih prišle obiskat, so nam postregli s čemer so mogli in nam pripovedovali o bojih in zmagah. Kako lepo so znali pripovedovati, kar samo se mi je smejalo, ko sem jih poslušala in ob misli na svobodo, kako bo, ko bodo spet prišli med ljudi. Saj so drugače ves čas živeli v gozdu in pod zemljo kot živali, nad njihovim bunkerjem so rasla drevesa in grmovje, tako da nisi opazil bunkerja, dokler nisi bil tik ob njem, kuhali pa so si samo ponoči.

Zdaj so njihovi bunkerji podrti in pozabljeni. Če bi našim mladim, ki zdaj rastejo, pripovedovali o vsem tem, jim najbrž sploh ne bi to šlo v glavo in mi ne bi verjeli. Vendar pa je še vedno vse živo in resni-

no, na to nas spominjajo še vedno spomeniki in grobovi.

Spominjam se bunkerjev in bolnišnic, ki so bile v gozdni samoti, pa tudi bunkerjev pod kupom dračja, ki so v njih čez dan prebivali obveščevalci. Ti so imeli za ležišče samo kup praproti, pokrite z odejo. Ob skovikanju sove pa so prišli na dan in odšli na dolgo in tvegano pot v dolino, med sovražne zasede...

Sovje skovikanje pa nam je bilo tudi znak, da je kdo iz tehnike kje blizu. Odgovoril si je enakim uhanjem in takoj se je iz gozda prikazal partizan, ki je prišel na zvezo.

Nekoč pa se mi je zgodilo, da me je prava sova speljala na napačno pot. Noč je bila oblačna, tema kot v rogu, pripravljala se je nevihta. V Zabenski grapi je zalajal srnjak, tesno mi je postalo pri srcu, toda na zvezo je bilo treba iti in prevzeti poročila, da bodo jutraj v Srednji vasi, Goren, vasi in v Medvodah pri Miklavcu in Seškovich.

Oglasila se je sova. Malo čuden glas se mi je zdel, pa tudi to je bilo narobe, ker se je oglasila drugje kot bi se morala, na drugem bregu. Vseeno sem bila vesela snidenja s tovariši. Mahnem jo v hrib, uham tudi sama, toda odgovora ni bilo. Le tu in tam je švignila čezme kaka nočna ptica in preletela z veje na vejo. Začelo je rosiiti, odgovora na moje uhanje pa nobenega več. Vsa opraskana od vej in razočarana sem šla na kraj, kjer smo se dogovorili za sestanek. Tam me je čakal. Čiko ves premražen in moker, pa tudi jezen zaradi moje zamude. Ni pa znal biti preveč hud. Vprašal me je, kje sem tako dolgo hodila, naker sem mu povedala, kako me je sove uhanje zapeljalo v drugo smer. Drugi dan pa so poročila vseeno prišla, kamor so bila namenjena.

Jaz pa se še vedno, kadar slišim sovo, spominam na to dogodek in se še vedno pomalem jezim na to nočno ptico, ki me je speljala na napačno pot

Marija Petrič

Gaja Radisavljević je ujel »krvavega barona«

Rusi so v zimski ofenzivi 1914/1915. leta na gališki fronti popolnoma zlomili odpor avstrijske vojske in ujeli okrog 200.000 avstrijskih vojakov, mobiliziranih Srbov, Hrvatov, Slovencev, Čehov, Slovakov in drugih ter jih odpeljali v ujetniška taborišča. Tako je prišel v rusko ujetništvo tudi Gaja Radisavljević iz Pančeva in se, enako kakor številni drugi ujetniki, koj na začetku revolucije pridružil odredom Rdeče armade in se v njenih vrstah boril, dokler ni prva socialistična revolucija na svetu popolnoma zmagala.

Ko je nedavno beograjska »Politika« začela priobčevati v podlistku odlomke iz knjige »Besnenja barona Ungerna«, ki jo je napisal francoski pisatelj ruskega rodu Vladimir Pozner, se je oglasil poljelec Gaja Radisavljević iz Pančeva in povabil urednike »Politike«, naj ga obiščejo. Gaja trdi namreč, da je on osebo ujel belogardističnega krvnika barona Ungerna.

Gaja je bil najprej navaden vojak pri 35. konjeniškem pol-

ku, sprva pod poveljstvom Tronjskega, pozneje pa Konstantina Rokossovskega. Ko je Gaja končal šestmesečni tečaj, je postal oficir; bil je vodnik, kmalu pa je bil postavljen za eskadronskega komandanta. Boril se je v daljni Sibiriji in Mongoliji vse dotlej, dokler ni Rdeča armada zmagala. Gaja — trdi — ne bo nikoli pozabil poslednjega obračuna z združenimi silami kontrarevolucije, ki jih je vodil tudi baron Ungern.

Gaja so nekega dne navsezgodaj poklicali v polkovni štab in mu naložili, naj se s svojim eskadronom napoti proti Ungernovim edinicam. To se je dogajalo v avgustu ali v septembru 1921. Gaja je, kakšnih deset kilometrov daleč od polkovnega štaba, na neki goličavi opazil sovražni eskadron. Gajeve eskadron se je ustavil. Gaja je naglo poslal kurirja k polkovnemu poveljstvu s sporočilom, da se je srečal s sovražnikom, ni pa čakal na okrepitev. Hkrati je poslal glasnika tudi proti sovražniku in glasniku naročil, naj takoj, ko ga bodo belogar-

disti obkolili, odloži orožje. Prevara mu je uspela. Ko je Gaja opazil, da se je sovražnika lotilo razburjenje, je sovražno edinico s spretnim manevrom obkolil in jo postavil pred izvršeno dejanje. V premagani edinici se je med ujetniki znašel tudi — »krvavi baron« Ungern. Sedel je na konju, ogrnjen z mongolskim narodnim plaščem. To je bil konec Ungernove vojske, poslednjega upa kontrarevolucije.

General Ungern je bil — trdi Gaja — pravzaprav kosaški kapetan v bivši carski vojski. Ko je Gajeve eskadron potolkel baronovo edinico in ujel »krvavega barona«, preoblečenega v nošnjo mongolskih kmetov in ko ga je Gaja živega in zdravega pritiral v polkovni štab, se je pri polkovnem poveljstvu mudil Ščitinkin, znani partizanski komandant, ki se je boril na istem področju proti belogardistom. Ko ga je Ungern zagledal, je ves presenečen dejal:

»Kolikor se spominjam, ste bili vi, gospod, moj šolski tovariš in kapetan v ruski vojski.

Kako je mogoče, da ste se znašli v vrstah rdečih?»

»Natančno tako je, baron. Nečesa o meni pa le niste vedeli. Niste npr. vedeli, da sem že šest let član Partije boljševikov. No, tako vas, sicer z zamudo in v položaju, ki je za vas neprijeten, zdaj obveščam o tem,« mu je z očitno ironijo odgovoril Ščitinkin.

Po končanih borbah in raznih vojaških nalogah, ki jih je Gaja izpolnjeval in izpolnil v Tunki, Irkutsku, Krasnojarsku, Minusinsku in v nekaterih drugih krajih, je odpotoval Gaja v Moskvo, julija 1925 pa se je vrnil v domovino, kjer ga — razumljivo pač! — tedanji oblastniki niso kdove kako ljubeznivo sprejeli.

V pančevskem mestnem arhivu so nedavno bile razstavljene fotografije in navedeni podatki o ljudeh iz Pančeva, ki so se kot bivši avstrijski ujetniki borili v vrstah Rdeče armade. Med fotografijami je bila tudi fotografija Gaja Radisavljevića z navedbo, da je Gaja osebo ujel »krvavega barona« Ungerna.

ŽNAK KVALITETA

V neposredni bližini železniške postaje Beograd — Dunav stoji novo poslopje »AVALA« tovarne valovite lepenke in embalaže iz lepenke in papirja.

Izkušena praksa pri izdelovanju embalaže iz lepenke in papirja, bogate dolgoletne zaposlenih in sodobni proces tehnologije ter dobra organizacija omogočata kolektivu velike proizvodne uspehe.

V obratih te tovarne izdelujejo poleg valovite lepenke tudi razne vrste embalaže iz papirja in lepenke-kartona za potrebe prehranske, kemične, farmacevtske in druge industrije.

- Papirna konfekcija
- Tiskarna
- Raziskovalni atelje

AVALA - kvaliteta • AVALA - hitra odprava • AVALA - solidne cene

EWEN MONTAGU

MOŽ, KI GA NI BILO

Upam, da nam bo lastnik oprostil, da smo vzeli in uporabili njegov pisemski papir in šli v nemarnosti celo tako daleč, da smo se pritoževali nad udobjem, zaradi katerega hotel tako slovi! Naposled sem imel pri McKenna and Co. prijatelja, ki je dopolnil vso stvar s pismom, ki ga je napisal na pisemskem papirju omenjene odvetniške pisarne:

McKENNA and Co.,
Pravni zastopniki
14, Waterloo Place,
London, S. W. 1.
Naš znak: McL E. G.
Predmet: vaši posli.

19. aprila 1943

Gospod,

Zahvaljujemo se vam za včerajšnje pismo, v katerem sprejemate načrt za vašo oporoko. Vanj bomo vključili volilo 50 funtov za vašega ordonanca in naš sodelavec gospod Gwatkin vam bo prinesel dokončni dokument na sestanek 21. aprila, da ga podpisate.

Davčni inšpektor je zahteval od nas podrobnosti o vaši plači in dodatkih v letu 1941-42, da bi lahko ugotovil višino popusta, ki vam pripada. Vendar nismo našli ustreznih podatkov, tako da nam jih boste morali posredovati.

S prisrčnimi pozdravi

McKENNA and Co.

Kapetanu W. MARTINU,
Mornariški strelci
Pomorski in vojaški klub,
94, Picadilly,

London, W. 1.

Ko smo potem prebrali vse te dokumente, smo dobili vtis, da imamo opraviti z resničnim, živim človekom, ki je res obstajal. Če vse dobro premislim, več tudi ne bi mogli sklepati po tistih nekaj pismih, ki naj bi jih našli v žepu.

Vendar smo storili nekaj previdnostnih ukrepov, preden smo pisma predali kapetanu Martinu. Vsa pisma razen ljubezenskih sem nekaj časa nosil v žepu, da bi dobila zaželeni videz. Toda z ljubezenskima pismoma je bila stvar bolj zamotana, saj je bilo eno napisano na zelo slabem papirju.

Pisma, ki naj bi jih kapetan Martin neštetokrat prebral, niso smela biti videti nova. Vendar pa jih nismo mogli zmečkati in jih nato poravnati, kot je predlagal eden izmed nas v trenutku rahle duševne otopelosti. Zmečkanega pisma ni mogoče nikdar tako zgledati, da tega ne bi bilo opaziti. Bill Martin teh slavnih pism ne bi bil zmečkal. Zato sem počel, kar bi bil on počel: odpiral in zlagal sem jih, jih nosil po žepih in drgnil po kolenih, da bi dobila zaželeno patino.

MINISTRSKI PREDSEDNIK WINSTON S. CHURCHILL S CELADOM MED NEMSKIMI BOMBARDIRANJI LONDONA. V SVOJI KNJIGI »DRUGA SVETOVNA VOJNA« PISE O INVAZIJAH NA SICILIJO TAKOLE: HUSKY, IZMIŠLJENO IME ZA OSVOJITEV SICILIJE, JE BILA AKCIJA NAJVEČJEGA OBSEGA. CEPRAV SO JO POZNEJE DOGODKI V NORMANDIJI ZASENCILI, VENDAR NE SMEMO PODCENJEVATI NJEGOVE POMEMBE IN NJENIH TEŽAV... V PRVEM NAVALU JE SODELOVALO 160.000 MOŽ, 14.000 VOZIL, 600 TANKOV IN 1800 TOPOV.

VII. POGLAVJE

Priloge

Ceprav še nismo dobili dokončnega privoljenja za izpeljavo naše operacije, smo vendar vneto nadaljevali priprave.

Po pregledu pisma, ki ga je bil napisal sir Archibald Nye, so štabni načelniki načelno privolili. Vztrajali smo, da bi dobili dovoljenje za prehod v akcijo.

Na tej stopnji je prišlo do skoraj usodnega interesnega nesporazuma. Štabni načelnikom se je seveda upiralo, da bi Nemcem posredovali podatke, ki so bili v pismu, zakaj naša strategija bi se lahko spremenila — ko bi se to zgodilo, se ne bi prvič! Po drugi strani pa smo morali doseči, da bi pismo prišlo v Španijo začetek maja, da bi operacija uspela. Nemški vohovski službi smo morali dati dovolj časa, da sprejme obvestila, da se preprča o njihovi resničnosti, da preveri vse, kar si želi preveriti, da potem preceni vrednost obvestil ter naposled posreduje svoje ugotovitve vojnemu štabu. Ta pa mora imeti zopet toliko časa, da odklopi svoje sile in jih pošlje na lažne cilje. Konec koncev nam je bilo tudi do tega, da sovražnik ne bi dokončal utrjevanja Sicilije, saj bi bil napad na utrjeni otok pri manjših sovražnikovih silah težji.

Štabni načelniki so se uklonili in dali dokončni pristanek, vendar s pridržkom, da je treba o tem obvestiti ministrskega predsednika Churchilla. Temu je zadevo predlagal general Ismay.

Ko je bilo ministrskemu predsedniku rečeno, da bi utegnili pritegniti pozornost na Sicilijo, če bi se operacija ponesrečila, je odgovoril: »Ne vem, kaj naj bi bilo tako hudega v tem. Vsak bedak bi vedel, da merimo na Sicilijo.«

Prav tako ga je bilo treba opozoriti, da utegnejo biti vsi naši napori zaman, zakaj prav mogoče je bilo, da bi truplo našel kakšen Španec, ki ne bi sodeloval z Nemci. V tem primeru nam bi vrnil nedotaknjene dokumente. Ministrski predsednik je presodil, da tveganje ne bi bilo preveliko in menil s širokim nasmeškom: »Pha! Kaj za to! Bomo pa poskusili s čim drugim!«

Tako smo bili torej zavarovani, toda spet s pridržkom, da je treba o našem načrtu obvestiti generala Eisenhowerja. Če bi on imel kakršenkoli ugovor ali če bi prišlo do spremembe v naši strategiji, preden bi odvrgli truplo na morsko gladino, potem bi morali operacijo prekiniti v skladu z 8. odstavkom navodil, ki sem jih bil napisal poročniku Jewellu.

Medtem smo se morali lotiti manj prijetnega dela: truplo je bilo treba pripraviti za njegovo poslanstvo.

Seveda se nam je to delo močno upiralo. Čeprav smo se zavedali, kolikšno uslugo bi truplo utegnilo narediti domovini, nas je vendar prizadelo, ko naj bi ga motili pri počitku.

Razen tega nas je vsakokrat, ko smo videli otrplo in oledele truplo, prešinila čutna psihološka reakcija. Tedaj je bil kapetan Martin za nas popolnoma resnični človek. Zdelo se nam je, da ga poznamo, kakor da bi bil naš najboljši prijatelj. Konec koncev morate biti zelo intimni, da lahko berete prijateljeve ljubezenska pisma ali pa pisma njegovega očeta. Prišli smo že tako daleč, da smo imeli občutek, kot da poznamo Billa Martina še od otroških let, tako da smo se čedalje bolj zanimali za napredovanje njegove ljubezni in denarne težave.

(NADALJEVANJE)

Dne 9. avgusta bo minilo petindvajset let, kar so Nemci v Drugi pri Begunjah ustrelili prvega Bohinjca. To je bil Franc Podlipnik, po domače Zlanarjev, doma iz Vasice Zlan, ki čepi nad Spodnjo bohinsko dolino nekako pod južnim vencem bohinskih gor. Razgled z Zlana se je nepozabno vtisnil v spomin bohinskemu pisatelju dr. Janezu Mencingerju, katerega ded je bil doma v tej vasici, da je o tem precej pisal.

Franc Podlipnik je bil rojen 17. septembra 1915. Imel je dva brata in sedem sester. Tako številne družine domače posestvo ni moglo rediti, zato je moral delati po gozdovih in na cestah. Pozneje se je zaposlil pri železnici. Odkar je leta 1890 v Bistrici pogorela

onemogočili zagovor, češ da je hotel nesti strelivo na orožniško postajo v Bistrici. V ta namen so postavili zasedo ob cestnem mostu med Bistrico in Bitnjami, za vsak primer pa so še nadzirali železniško postajo v Bistrici, če bi se Podlipnik peljal v Nomenj z vlakom.

Peljal se je s kolesom, strelivo pa je nosil v nahrbtniku. Nemška zaseda ga je preiskala, našla strelivo in ga aretirala.

Izdajalci so pozneje širili vesti, kako so Nemci Podlipnika ujeli čisto slučajno. Govorili so, da so ga že pustili naprej, pa se je nekomu izmed Nemcev zazdel sumljiv njegov težak in velik nahrbtnik. S tem so se skušali zakriti, da ljudje ne bi vedeli, ka-

mi je bil napisan na lepaku tudi Zlanarjev France. Nihče ni mogel verjeti, da postavega, svetlolasega in zdravega bohinskega fanta ni več med živimi, da so mu tuji nasilno vzeli življenje. Težko smo si predstavljali mrtvega, saj smo ga poznali živega. Tedaj so mnogi Bohinjci začeli misliti...

Dne 8. avgusta so Nemci imeli spopad s Cankarjevim bataljonom na Jelovici. Maščevali so se tako, da so pobili talce, izbrane med jetniki v Begunjah. Trupla ustrelenih so prepeljali v graški krematorij. Med njimi je bil tudi Podlipnik. Skupaj z njim so sežgali tudi trupla njegovih tovarišev Martina Zadnika z Vrha pri Velikih Laščah, Ivana Močilnika iz Črne, Ljuba Joksovića iz Beograda, Franca Babnika iz Medvoda, Antona Erčiča iz Gorici pri Golniku, Andreja Noča iz Javornika pri Jesenicah,

Franc Podlipnik iz Bohinja

železnica, so se za Bohinj začeli hudi časi. Le malo domačinov se je lahko zaposlilo doma. Predvojne gospodarske krize so se zato prav v Bohinju poznale posebno močno.

Tako je Franc imel dovolj priložnosti, da se je seznanil s kmečkim in mestnim proletariatom. Pred vojno je že sodeloval v naprednih organizacijah, kot je bilo na primer Društvo kmečkih fantov in deklet ter Društvo prijateljev Sovjetske zveze. Društvo kmečkih fantov in deklet je zadnja leta pred vojno skoraj vsako leto prirejalo pod vasjo Zlan kmečki praznik. Povorke pa so hodile po vsej Spodnji dolini. Vse to se je Francetu vtisnilo v spomin in zavest, tako da leta 1941 ni okleval.

Dne 17. julija 1941 je na Jelovici, na Vodica pod Malim Gregorjevcem zasedal razširjeni vojno-partijski komite. Nemci so že silili v gore, prvim partizanom je primanjkovalo streliva. Tedaj se je Franc dogovoril, da bo naslednji dan prinesel strelivo za člana komiteja Jožeta Azmana z Nomenja. Našel se je izdajalec in Nemci so se to zvedeli. Hoteli so ujeti Podlipnika na delu in mu dokazati, zato so uredili tako, da bi mu

ko so se med njimi pojavili izdajalci. Toda take govorice zanika podatek, da so Nemci imeli zapisane podatke, kako se bo Podlipnik peljal ali z vlakom ali s kolesom. Zaseda na postaji ga ni odkrila, zato so poslali posebno patruljo z vlakom do Nomenja. Ta je pregledovala potnike in celo spraševala po Podlipniku.

Po aretaciji je Podlipnikova sestra poizvedovala za bratom v Bohinjski Bistrici, Radovljici in Begunjah. Rada bi ga videla, toda policist ji je dal samo njegov nahrbtnik in klobuk. Pri tem je dejal: »Bi radi videli bandita? Se boste že videli — nad zvezdami!«

Nekoga dne so Nemci po vsem Bohinju nalepili velike plakate, ki jih je krasil podpis gaulajterja Kutschera. Tako so naznanjali prebivalstvu, da so ustrelili devet ljudi, banditov in njihovih pomagačev. Bohinjci so se zgrozili in stiskali pesti. To, kar nekateri niso verjeli, da se bo zgodilo, se je zgodilo in ni bilo samo preprosta propaganda proti nemškemu nacizmu. Kot sed-

Antona Dacarja s Črničva pri Brezjah, Franca Sveljga s Sv. Katarine ter nekoga neznanca.

Jože Azman, član jeseniškega vojnega komiteja, stari komunist, ki mu je hotel Podlipnik prinesiti strelivo, pa je po naključju padel prav tako 8. avgusta nad Nomenjem.

JOŽA ČOP

Potrošniki! Nosite konfekcijo

in zadovoljni
boste

Oblačila

Ideal

Nova Gorica

TELEFON UPRAVA: 20-72, POGON: 21-61, BRZJOAV: IDEAL NOVA GORICA, ŽIRO RAČUN PRI NB GORICA 608-11-1-21

VOJKOVA ULICA 105

Ljubiteljem lepe partizanske knjige!

V lanskem maju je izšel pri Zavodu BOREC roman Toneta Svetine

UKANA — I. DEL

Knjiga je bila v kratkem času razprodana, visoka naklada namreč ni zadovoljila zahtev slovenskih bralcev in knjižnega trga. Zato se je Zavod odločil za ponatis I. dela UKANE, medtem ko avtor že pripravlja nadaljevanje.

Naročniki, ki so prvi del kupili in oni, ki ga bodo naročili sedaj, bodo imeli prednost pri naročilu II. dela.

Knjiga bo tiskana na finem, brezlesnem papirju, vezana v celo platno in lepo opremljena. Cena za I. del je 45,00 N. din, plačljivo v dveh obrokih od izida ali takoj po prejemu knjige na tekoči račun 503-3-263. Ponatis UKANE — I. del bo predvidoma izšel v avgustu ali septembru t. l.

NAROČILNICA

Podpisani

Kraj, ulica št.

Pošta

naročam roman T. Svetine UKANA — I. del

Naročnino v znesku 45,00 N. din bom poravnal(a)

a) v dveh obrokih, najkasneje do 1. septembra 1966

b) takoj po prejemu knjige

Informativno naročam tudi II. del UKANE (ki bo izšel v letu 1967).

(Neustrezno prečrtaj.)

(Podpis naročnika)

Znamka za
0,20 ND

Zavod BOREC

knjigotrški oddelek

Beethovnova 10/II

LJUBLJANA

Okroglo in oglate

ZDA porabijo po 350.000 dolarjev za vsakega ubitega vietnamskega upornika — je izračunal neki pikolovski članek, neki drug članek pa je nato pripomnil, da bi bilo moč neprimerno hitreje in lažje udušiti upor, če bi ZDA dale vsakemu uporniku v Vietnamu po 350.000 dolarjev.

»Dobri vojak Švejk« je ena izmed najbolj obiskanih gledaliških uprizoritev v letošnji pariški gledališki sezoni. Čeprav ne more Švejk niti zdaleč biti zgled za vojaške novince in za vojake nasploh, daje gledališna uprava vsakemu vojaškemu novincu, ki se pojavi pred gledališko blagajno — brezplačno vstopnico. Ministrstvu za vojsko ni prišlo na misel, da bi bilo potrebno zoper to kaj ukreniti.

Ameriški argumenti... Acheson, nekdanji ameriški državni tajnik, ima 73 let, se pa še vedno zelo živahno udeležuje razprav o zunanji politiki ZDA. Acheson se hkrati ukvarja na svoji farmi tudi z mizarstvom, pa ne samo za voljo preganjanja dolgočasnja, pač pa iz prepričanja, »da ni miza«, kakor pravi, »podobna zunanji politiki, ker ni potrebno čakati 25 let, da bi človek videl, kaj se bo zgodilo«.

Indijski premieri radi navajajo Indijske ljudske pregovore. Tudi sedanja predsednica indijske vlade Indira Gandhi je ostala zvesta tradiciji svojih prednikov in je ob svojem obisku v Ameriki, ko je dejala, da bo morala težko delati, preden bo obrisala solzo pod očesom slehernega Indijca, navedla tale stari pregovor: »Pričel sem se, da nimam čevljev vse dotlej, dokler nisem srečal človeka brez noge.«

Mussolinijevi posmrtni ostanki. Oblasti ZDA so naposled le ustregle Mussolinijevi hčerki Eddi Clano in ji izročili posmrtno ostanko njegovega očeta. Edda pa je potožila novinarjem: »Moje očeta je, še po smrti, doletela čudna usoda. Njegovo truplo so nam poslali v paketu, kakor da je trgovsko blago, njegove močgane pa smo dobili v ovojnicah, podobnih priporočnemu pismu.«

Idealni mož. Neki angleški ženski list je razpisal nagrado natečaj za odgovor na vprašanje, kakšen je idealen mož. Nagrado je dobila bralka, ki je na postavljeno vprašanje takole odgovorila: »Idealen je tisti mož, ki verjame, da je njegova žena idealna.«

Ugotovitev. Neki mladenič se je pogovarjal s filozofom Edvardom Hartmannom. »Mladenič, povejte mi, kaj berete, pa vam bom povedal, kdo ste!« mu je rekel filozof. »Hm, berem Aristotela, Platonova, Valtalrova, Nietzscheja, Heglova dela...« se je pohvalil mladenič, filozof pa mu je popolnoma mirno dejal: »Vi ste čisto navaden lažnivec!«

»Molčanje je dokaz, ki ga je težko ovreči.« je napisal v nekem polemičnem članku nemški književnik Heinrich Bell.

Nova moda v ZDA. Ameriška časopisna agencija UPI poroča: V ZDA se kot kuga širi moda nemškega »železnega križa«, znana vojna odlikovanja. Na prstanih, broškah, zapetnicah in celo na uhanih je moč vsepovsod videti nemški »železni križ«. Tudi precej mladinskih klubov si je za svoj emblemi izbralo »železni križ«. Senator Ross Bass se zgraža in pravi: Čeprav 99% tistih, ki kupujejo ta »okrasek«, nima pojma, kaj pomeni »železni križ«, je pa nemogoče, da ne bi vedeli, za kaj gre, tisti, ki ta »okrasek« izdelujejo in preplavljajo z njim tržišče. Zahodnomemski veleposlanik v ZDA zatrjuje, da so v Nemčiji imeli »železni križ« že pred Hitlerjevim režimom. To je res, res pa je tudi, da je bil omenjeni veleposlanik odlikovan z »železnim križem« kot — Hitlerjev oficir.

● Nos, ki zavoha tudi le zrno kave. Tihotapec kave na nizozemsko-nemški meji zadnje čase slaba prede. Odkar je carinik Heinrich Espenschild kupil kokerešpanjela Putija in ga primerno zdesiral, ni v nobenem avtu tako zanesljivo skrivališča za vrečke s kavo, da ga Puti ne bi izvohal. Puti gre samo mimo vozila ter zalaja koj, ko zavoha kavo. Njegov voh je tako oster oziroma razvit, da zavoha kavo v še tako skritem kotičku, pa čeprav gre samo za eno samo zrno.

● Stiričnozi pismonoša. Randjel Jović iz sela Bele pri Pirotu (Srbija) ima mačka, ki preživi po nekaj dni v tednu na pašniku pri ovcah, nato pa se za kak dan vrne domov v vas. Randjelov sin Momir, ki živi v času paše na planini, je potuhel, da lahko mačkove sprejme koristno upo-

Dobro je, če veste...

rabi. Kadar kaj potrebuje, napiše na listek in ga priveže mačku na preluknjano uho. Maček prepotuje 5 km dolgo pot in prinese Randjelovim sinu sporočilo. Tudi domači sporočilo svoje želje sinu na enak način. Stiričnozi pismonoša prenaša tako pošto sem ter tja.

● Ferdo Kozarevič, sezonski delavec Industrijsko-poljedelskega kombinata v Osijeku, daje že celih 20 let prostovoljno kri za ponesrečence. Doslej je dal že 124 litrov ter je nedvomno eden med prvimi na seznamu prostovoljnih dajalcev krvi v naši državi. Kozarevič je dobil doslej že 12 zlatih, 12 srebrnih in 400 navadnih značk kot priznanje za plemenito požrtvovalnost.

● Največjo jugoslovansko trgovsko ladjo »Kotor« (33.000 BRT) so zgradili v japonski ladjedelnici Kure pri Tokiu in jo lani v septembru izročili jugoslovanski oceanografski plovbi iz Kotora. »Kotor« spada med največje ladje na svetu, ki jih uporabljajo za tovor v razsutem stanju (žito, premog itd.). V omenjeni ladjedelnici gradijo še tri take ladje za zgoraj imenovano plovidbo.

● Samovar Ivana Turgenjeva. Med številnimi kulturnozgodovinskimi in umetniškimi predmeti novosadskega muzeja imajo tudi samovar, ki ga je nekdanji Imel v lasti slavni ruski pisatelj Ivan Turgenjev. Platelj ga je daroval prevajalcu svojega romana »Dim«, novosadskemu meščanu dr. Ilju Bučetoviću, s katerim si je dopisoval. Gre za originalen, izredno lep ruski samovar iz druge polovice XIX. stoletja.

Odgovori na »Znanje in spomin«:

1. V kajkavskem
2. Leta 1915 v Hašanah pod Grmečem
3. Hamza Humo
4. Ranko Marinković

»TV 15« izhaja vsak teden - Izdaja ga Predsedstvo Zveze združenih borcev NOV Slovenije - Zavod »Borec«, Ljubljana, Beethovnova 10 - Tisk in kileži: CZP Ljudska oravica, Ljubljana, Kopitarjeva 2 - List ureja uredniški odbor - Letna naročnina: 1500 dinarjev oziroma 15 novih dinarjev - Posamezna številka stane 40 din oz. 40 N. par - Naročnino pošljite na naslov: Uprava »TV 15«, Ljubljana, Beethovnova 10, prilož. p. predal 598-XI, ali na čekovni račun pri Narodni banki 501-8-29 - Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 - Rokopisov ne vračamo.

Znanje in spomin • Znanje in spomin • Znanje in spomin

Branko Čopić je nedvomno eden izmed najbolj priljubljenih in branih jugoslovanskih pripovednikov. Po številnih knjigah za otroke in po romanih ga poznajo oboji: mladi in odrasli bralci. Izredno popularnost si je pridobil med NOB, iz katere tudi danes črpa bogato vsebino za svoje romane. Veliko pozornost je vzbudil z Doživljaji Nikoletine Bursaća. Njegovo najbolje delo pa je nagrajeni roman »Prolova«, v katerem obravnava narodnoosvobodilni boj v svojem rojstnem kraju. Kdaj in kje se je rodil?

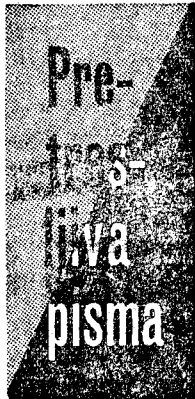
Lani je praznoval sedemdesetletno rojstvo, rodil pa se je v bosensko-hercegovskem mestu Mostarju. Prvo svetovno vojno je preživel v madžarskih zaporih, po vojni pa se je najprej posvetil časnikaštvu, pozneje pa se je uveljavil v literaturi, povesti, drami in romanu. Prijatelji in kritiki ga imenujejo pesnika ljubezni, prirode in rojstnega mesta Mostarja. To mesto mu je tudi podarilo lani nagrado za življenjsko delo. Njegovo življenjsko geslo je: Pomembno je, da znaš biti srečen in vesel. Kdo je ta književnik?

Luč sveta je zagledal 22. februarja 1913 na otoku Visu in filozofsko fakulteto doštudiral v Zagrebu. Kot književnik se je s svojimi prvenci uveljavil že pred vojno, po vojni pa je s številnimi umetniškimi deli stopil na čelo hrvatskih pisateljev. V Sloveniji ga zlasti poznajo po drami Glorija, ki je ena izmed najboljših del jugoslovanske povojne dramatike. Posebno pozornost pa je vzbudil s lani izšlim romanom Kiklop, v katerem opisuje Zagreb, ko se nadenj zbirajo oblaki bližajoče se II. svetovne vojne. Kdo je ta pisatelj?

Jugoslovanska književnost ima številne odlične predstavnike, ki niso znani le domačim ljubiteljem dobre knjige, pač pa jih poznajo v svetu tudi po prevodih v tuje jezike. Ivo Andriću je bilo podeljeno celo najvišje priznanje, Nobelova nagrada. Nedvomno pa je eden izmed poglavitnih predstavnikov jugoslovanske umetniške besede pesnik, dramatik, esejist, novelist in romanopisec Miroslav Krleža, v čigar delih je tudi močan odsev družbenega dogajanja naše novejši zgodovine. V katerem narečju je Krleža objavil Balade Petrice Kerempuha?

Pred časom smo že objavljali pisma na smrt obsojenih med zadnjo vojno. Ta pisma so res pretresljiva izpoved mladih upornikov, ki so z vero v plemenitost človeka šli v smrt, zavedajoč se, da nasilje in hudodelstvo vseh vrst ne more nikoli doseči zmage. Ta pisma so si zelo podobna, vzvišena so in junaška, samozavestna in polna prepričanja, da bo naposled iz žrtve zasijala zarja lepših dni.

NORVEŠKA
Osmun Lindgaard BRØNNUM
Rodil se je 23. marca 1907 v Sandaru. Po poklicu je bil delavec. Kot znan športnik je vodil Delavsko športno organizacijo. Bil je med prvimi člani norveške komunistične mladine. Postal je član centralnega komiteja norveške KP. Dne 4. novembra 1943 so ga obsojili na smrt. Ustreljen je bil v okolici Osla 3. marca 1944.

Moji ljubljani Dagny,
moji dragi mami, vsem bratom, sestram in njihovim otrokom!
Ko boste prejeli te vrstice, me ne bo več. To ste verjetno že zvedeli. Rad bi vam pisal o marsičem in se vam zahvalil za vse, kar ste storili zame; saj to si lahko mislite. Lahko pa si predstavljate, da nimam kdove kakšnih možnosti za

pisane in morda mi je tudi težko zbrati misli, četudi sem miren in vever kljub današnjemu sporočilu o smrti obsojnih. Bodite prepričani, da odhajam smrti nasproti kot pošten Norvežan in komunist, kot mož, ki mora umreti zaradi ideala, za katerega se je boril vse življenje. Naj bo kakorkoli že, ob misli name se vam ni treba sramovati. Ni tako hudo umreti zdaj, ko vsi vemo, da bo zmaga naša in da bo domovina kmalu svobodna.

Predraga mi Dagny, v mislih se mi porajajo spomini na najino kratkotrajno, vendar srečno skupno življenje; dolgujem jih samo tebi. Ostani pogumna in ne kloni! Življenje se mora nadaljevati in pred seboj imaš še dolgo leta. Najlepše boš počastila moje spomin, če boš nadaljevala naše delo še intenzivne kot prej. Tako se boš lažje potolažila in dosegla boš srečno življenje.

Ljubljeno moje dekle, bodi vedno mirna in zdrava! Spomini se nam, kadar boš med mojimi prijatelji, tovariši z dela in drugimi. Ne pozabi še na vse domače. Dagny, ko bom zadnjikrat zaisnil oči, bom mislil samo nate in na našo borbo. Draga mama, hvala ti za življenje, ki ga bom zdaj lahko častno žrtvoval za domovino. Hvala ti za vse,

kar si mi dala v minulih letih. Obljubi mi, da boš pomagala Dagny, kolikor boš mogla, saj ji bo še hudo, preden bo pozabila. Vam, dragi bratje in sestre, Asbjørn, Agot, Alf, hvala vam za radostne dneve našega otroštva in za leta naših mladosti z vsem veseljem in boječim! V mislih imam tudi vse vaše otroke. Mislim na malo Aud, tisto moje srčkano punčko. Dajte ji eno od mojih knjig, ki naj ji bo v spomin na strica. Sreče so mi stiska, kadar pomislim na vas. V prihodnjih letih se tudi vi spomnite vaših nam; spomnite se mojih dobrih strani, slabše pa pozabite. Pozdrav vsem mojim prijateljem. Moja draga žena Dagny, mama in vsi, prejmite najpriskrnejše pozdrave. Zbogom!

Osmun
Asle Helland GREPP
Rodil se je 27. novembra 1919 v Oslu. Bil je študent medicine. Na univerzi se je seznanil z marksizmom; včlanil se je v mladniško socialistično gibanje. Med nemško zasedbo je sodeloval pri raznih ilegalnih častnikih. Po nemški akciji proti študentom v Oslu novembra 1943 je moral oditi v ilegalo. Posrečilo se mu je priti do centralnega

komiteja norveške KP, ki je bil tisto zimo v gorovju Valdres. Med esesovsko ofenzivo, ki je imela namen poloviti člane centralnega komiteja, so ga švabi zajeli. Norveški gestapovci so ga obsojili na smrt 8. februarja 1944 in ga naslednjega dne ustrelili z devetimi tovarši.

Da, mama, tega si gotovo ne bi predstavljala, ko si me videla zadnjikrat! Takrat tudi meni ne bi prišlo na misel, da bo tako. Obsojen sem na smrt.

Ne jokaj zaradi moje usode! Umrl bom, kot so umrli tisoči in tisoči pred menoj. Zai mi je le, da sem mogel v svojem življenju storiti tako malo. Tolažim pa se z mislijo, da življenja in napredka ne bo konec. Drugi bodo prevzeli naše misli, naše dolžnosti in opravila jih bodo boljše, kot bi jih zmogel jaz. Četudi jaz odhajam, bo življenje teklo dalje. Vi boste živeli še naprej, da boste vodili ljudi k lepši bodočnosti, v kateri ne bo več nihče obsodjen na smrt. Draga mama, ni me strah. Za mene je prišel konec, ni pa za vas. Morate živeti! Tvoj sin

Asle

Pokrajina prav gotovo ni bila kriva, da sem se zamislil in od tod lezel v mrakobno vzdušje, ob vremenu, ki mu ni bilo kaj reči. Povod za to je bil tudi občutek, da se mi je nudila lepa priložnost, a nisem šel obiskat polbrata Naceta; ves dan so mi vzele stvari, ki sem jih dejansko že dolgo poznal.

Tudi Nacetov primer sem že dolgo poznal, in še vzporedno s koroškim hrbiščem — Karavankami — vozil po zahodni Podjuni mimo Šentvida nad Klopinski jezerom, kjer je našel zadnje počivališče, kot da se vozim skozi neznane kraje in mimo še bolj tujih ljudi. Očitno sem si, zakaj vendar nisem stopil do njega. In zato mi je še bolj silila v spomin njegova usoda.

Dvakrat je bil Zolnir: prvič po primku, drugič pa je bil Zolnir po vojaški usodi. Začel pa je tam, od koder je bila doma žena in to je bilo ob Podjuni, ki je že 1941. leta kazala večji odpor do nacistov in tako narodno trdnost kot jo marsikje onkraj Karavank in v komaj okupirani Sloveniji še niso zmogli.

Ob smrti mu vse to seveda ni nič moglo pomagati, ker so jih zelenci dobili v pest in načrtno zadrževali obroč okrog njih. On pa je moral kot obveščevalec s svojimi ljudmi pretipati okolico in najti mesto, kjer bi se jim lahko izvil. Našli so izhod. Premočeni so se odpočili pri prijaznih ljudeh, Holarjevih v Goricah, tačas ko so poslali po glavino vojske in terence, da se odtod skupno pretepejo skozi nevarnosti in snežni metež gor na obronke Obirja.

Bukova polena, ki jih je ob njihovem prihodu

vrгла gospodinja v peč, še niso izpolopala, ko so krenili. Pred njim so morali čez cesto; vedeli so, da so zasede najmanj budne ob urah, ko se ugaša dan. Ali onih je bilo preveč in prenačisto so bili. Kmalu so trčili nanje. Avstrijskim žandarjem, ko

poletna žetev, da shranimo seme in ga roke dovolj samozvestnega sejavca morda še kdaj posejejo v novo pomlad...

Ej, brat, vidiš — tako modruje svet!... Ti pa si vendar moral zamenjati rudarski kramp za puško in mnogo prezgodaj umreti, umreti, preden sta tvoji punčki Anka in Reza toliko zrasi, da bi razumeli, zakaj ni aka več nazaj...

Potem ko sta že vedeli, kje si padel in zakaj, sta bili v tistem razdobju mladosti, ki ni bila naklonjena razmišljanju, čemu je bilo to dobro, še posebno ne, ker je mama našla človeka, s katerim je upala nadaljevati vse tisto, kar je, Nace, tvoja smrt prekinila. V to življenje je sodila tvoja stara skrb, kako družini zagotoviti boljši kos kruha. Ker se vse tvoje sanje niso uresničile, jim ga domače dežela ni mogla nuditi.

Kaže, da je imel tisti, ki je stopil na tvoje mesto, prav tako nemirno kri kot ti, ki si nisi nikoli hotel

MARKO MIKLAV:

Grob pod Obirjem

roškim volksšturmcom in landvahncom je ob podpori esesovske divizije »Ost« igralo srce; vedeli so, da so v velikanski premoči.

In ker je bilo onih deset na enega, se je zaseda naglo razpotegnila v obroč; od vseh strani so pristiskali nanje.

Fantje so bili nenaspani, lačni in premrli, pa čeprav je bilo onih deset na enega, so se v temnih zadnjih minut še vedno dovolj črne in snežne zimске noči prebili.

Ne vsi! Povsem zaman švabi niso šavnili.

Prebili se niso Nace Zolnir in še nekaj tovarišev iz njihove obveščevalne skupine. Da je večina lahko pretekla čistino do gozda, so jih krili. Čev brzo strele je imel Nace razgreto, da bi se sevrla koža na dlani, če bi jo potipal, ko ga je zadelo hkrati v srce in v glavo.

Na mestu ga je napravilo negibnega v kritju snega, segajočega do pasu. Niso mu privoščili miru. Morali so preizkusiti še prej svoje krutosti na njem. Do pravega dne pa ga je kljub temu čez in čez odel svež in rahel pršič. Potem so skrivoma prišli kmetje in ga prav tako skrivoma zagreblili tam, kjer je obležal.

Nisi ostal brezimen vojak, a vendar spiš zelo samotno spanje. Malokdo te obišče tam pri cerkvi v Šentvidu v Podjuni, kamor so te ob prekupu po osvoboditvi prenesli iz Holarjevega sveta, da ležiš skupaj z Rojakovimi tremi: Francem, Feliksom in Antonom; stanovitnimi fanti, ki so umrli za isto stvar.

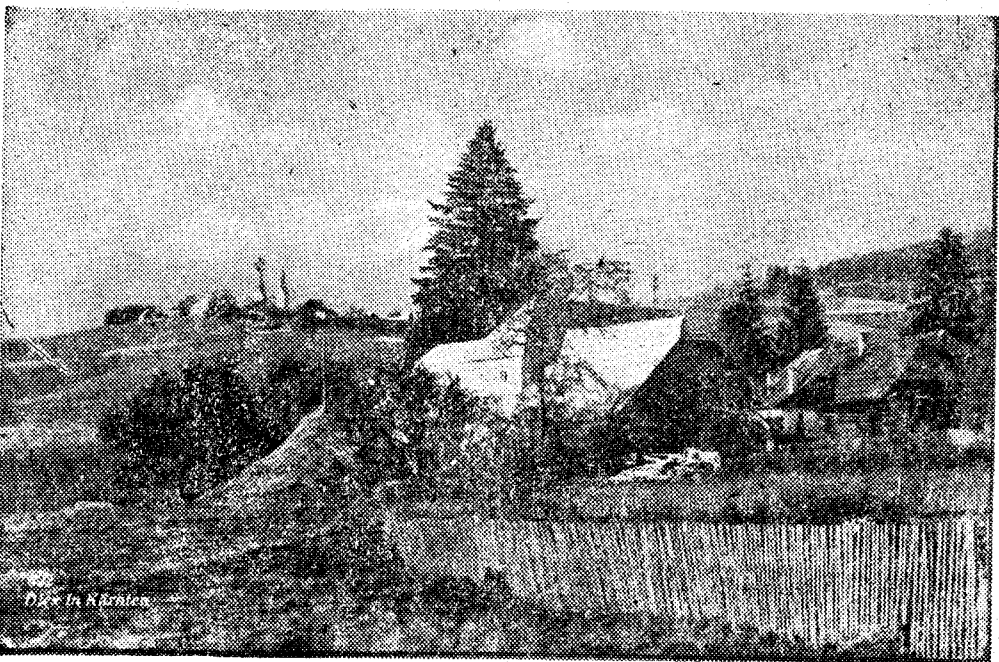
Naj spijo, če jih objokujemo ali ne, bodo spili, ker so padli. Padli so kakor žito, ko ga posprava

sprijazniti z revščino in si se zato, da bi se je vsaj napol otresel, marsičesa lotil. Tudi novi vodnik tvoje družine se je odločil za tako pot in pogledal za kruhom in srečo, kar si že tudi ti kdaj prej počel, izven svoje domače dežele.

Njega je zaneslo dalj kot kdaj tebe. V Ameriki, v Chicagu so se prvič zares ustavili. Zdaj mislim, da razumeš, zakaj povojni čas in veliki svet ni dal tvojima deklicama časa, da bi premišljali, čemu je bila tvoja smrt potrebna. Prepustile so to tebi, ki spiš in imaš na pretek ur in dni, da podaljšuješ svoj zadnji srčni utrip pred neprostovoljnimi odhodom v pozabo.

Morda se tvoj zadnji pobliž ali vsaj vzdih še oglaš v kakem srcu. Nekdo ga je moral prestrčiti, če ne drug, pokrajina. Saj ta ni mrtva do tistega, ki ima posluš in oko zanj. Ti si imel vse to, kar lahko vsakdo vidi, ki te je voljan obiskati in od tvojega počivališča stopiti na obronke Obirja, kamor ti nisi več mogel. In zdaj počivaš pod to veličastno okamneno gmoto Obirja; saj je dognana v take oblike, da se jih tudi sede ne moreš nagledati. Posebno Obir je prazničen veljak med brati, prav takimi goljati, ki se vsi visokorasi, postavljajo v varstvo karavanske verige. Gora sili pod nebo in odtod motri na vse strani. Je kot vsevedna priča in zgodovinska vest za vse, kar je bilo in se še dogaja pod njo.

Morda je priča tudi zate, Nace; spomenik ti je! In prav zato bo morda kdaj slaba vest za tiste, ki so te brali in obraz in tolkli s kopiti še potem, ko so ti že osteklenele oči in jim nisi mogel ničesar več.

Pogled na Djekše na Svinji